

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เรียบเรียงนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตร
2. ปรัชญาการณของหลักสูตร
3. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรแฝง
4. พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กระดับมัธยมศึกษา
5. การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา
6. การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน
7. หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้
8. บริบทพื้นที่ทำวิจัย
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 9.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 9.2 งานวิจัยต่างประเทศ
10. กรอบแนวความคิด

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร

คำว่า “หลักสูตร” มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า Curriculum ซึ่งมาจากคำในภาษาละตินว่า Currere แปลว่า ทางวิ่ง หรือลู่ที่นักวิ่งวิ่งเข้าสู่เส้นชัย R.C.Das, et al, NCERT (1984 : 4 ; อ้างถึงใน ชำรง บัวศรี. 2542 : 7-9) มีผู้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้หลายท่าน ซึ่งล้วนแล้วแต่มีมุมมองที่แตกต่างกัน ได้แก่

ชำรง บัวศรี (2542 : 7 – 9) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร คือ แผน ซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหากิจกรรมและมวลประสบการณ์ ในแต่ละโปรแกรมการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามที่จุดหมายกำหนดไว้

วิชัย ดิสสระ (2535 : 12) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร เป็น
แม่บทที่รวมทั้งเอกสาร วัสดุ อุปกรณ์การเรียน กิจกรรมการเรียนและการประเมินผล

อัมรา เล็กเริงสินธุ์ (2540 : 7) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร คือ
เอกสารที่บรรจุแผนงานหรือโครงการและเนื้อหากิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียนเพื่อพัฒนา
ผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะและพฤติกรรมต่าง ๆ อันพึงปรารถนาของสังคมนั้น ๆ อันจะ
ทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 64) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร
คือ มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความ
สามารถ ทักษะ เจตคติและพฤติกรรมตามจุดหมายที่กำหนด

ยุทธพงษ์ ไกรวรรณ (2543 : 10) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร
คือ มวลประสบการณ์ทั้งหมดที่ทางโรงเรียนจัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) จิตพิสัย (Affective Domain) และ
ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ไปในทางที่ดีตามที่สังคมต้องการ

กรมวิชาการ (2545 : 5) กล่าวถึง หลักสูตรสถานศึกษาว่าเป็นแผนหรือ
แนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนให้มีความสุข ความสามารถ โดย
ส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน รวมถึงกำหนดขั้นของมวล
ประสบการณ์ที่ก่อ ให้เกิดการเรียนรู้สะสมซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้
ประสบความสำเร็จในการให้การศึกษาและการจัดการศึกษาในทุกระดับทุกประเภท สิ่งสำคัญ
นอกเหนือไปจากครู อาจารย์ผู้สอน สื่อและอุปกรณ์การสอนแล้ว หลักสูตรเป็นส่วนที่สำคัญ
ต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างยิ่ง หากไม่มีหลักสูตรแล้วก็เหมือนกับครูผู้สอนขาดทิศทางใน
การจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการจัดการศึกษาที่ต้องการผลิตคนให้มี
คุณภาพตามความต้องการของประเทศ ดังนั้นการให้การศึกษาไม่ว่าจะเป็นการให้การศึกษาใน
ระบบโรงเรียนหรือนอกระบบโรงเรียนจำเป็นต้องกำหนดให้มีหลักสูตรขึ้น

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2557 : 2 - 3) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร
คือ มวลประสบการณ์ทั้งหลาย ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ที่โรงเรียน
จัดให้แก่ผู้เรียนเพื่อพัฒนาให้เขามีคุณลักษณะตามที่สังคมคาดหวัง

Taba (1962 : 11) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า เป็นแผนสำหรับ
การเรียนรู้

Ragan and Shepherd (1977 : 5) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร คือสิ่งที่ประกอบด้วยประสบการณ์ทุกชนิดของเด็กที่โรงเรียนจะต้องรับผิดชอบ

Beauchamp (1981 : 67) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า เป็นแผนซึ่งประกอบด้วยประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในโรงเรียน

Saylor, J. Galen, William M. Alexander, Lewis and Arthur J. (1981 : 8) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร หมายถึง แผนการเรียนการสอนที่จัดโอกาสในการเรียนรู้ให้แก่บุคคลที่ได้รับการศึกษา

Oliva, Peter F. (1992 : 8-9) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า โดยแบ่งเป็น

1. การให้นิยามโดยยึดจุดประสงค์ (Purpose) หลักสูตร จึงมีภาระหน้าที่ที่จะทำให้ผู้เรียนควรจะเป็นอย่างไรหรือมีลักษณะอย่างไร หลักสูตรแนวคิดนี้จึงมีความหมายในลักษณะที่เป็นวิธีการ ที่นำไปสู่ความสำเร็จตามจุดประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย เช่น หลักสูตร คือ การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม หลักสูตร คือ การพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียน เป็นต้น

2. การให้นิยามโดยยึดบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Contexts) นิยามหลักสูตรในลักษณะนี้ เป็นการอธิบายถึงลักษณะทั่วไปของหลักสูตร ซึ่งแล้วแต่ว่าเนื้อหาสาระของหลักสูตรมีลักษณะเป็นอย่างไร เช่น หลักสูตรที่ยึดเนื้อหาวิชา หลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางหลักสูตรเพื่อการปฏิรูปสังคม เป็นต้น

3. การให้นิยามโดยยึดวิธีดำเนินการหรือยุทธศาสตร์ (Strategies) เป็นการให้นิยามหลักสูตรในเชิงวิธีดำเนินการที่เป็นกระบวนการยุทธศาสตร์หรือเทคนิควิธีการที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น หลักสูตร คือ กระบวนการแก้ปัญหา หลักสูตร คือ การทำงานกลุ่ม หลักสูตร คือ การเรียนรู้รายบุคคล หลักสูตร คือ โครงการหรือแผนการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

โอลิวา ได้สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ แผนงานหรือโครงการที่จัดประสบการณ์ทั้งหมดให้แก่ผู้เรียนโดยแผนงานต่าง ๆ จะถูกกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร มีขอบเขตกว้างขวาง หลากหลาย เพื่อเป็นแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต้องการ ดังนั้น หลักสูตรอาจเป็นหน่วย (Unit) เป็นรายวิชา (Course) หรือเป็นรายวิชาย่อย (Sequence of Courses) ทั้งนี้ แผนงานหรือโครงการทางการศึกษาดังกล่าว อาจจัดขึ้นได้ทั้งในและนอกชั้นเรียน ภายใต้การบริหารและดำเนินงานของสถานศึกษา

Sowell, Evelyn J. (1996 : 5) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร คือ การสอนอะไรให้กับผู้เรียน ซึ่งมีความหมายที่กว้างขวางที่รวมทั้งข้อมูลข่าวสาร ทักษะและทัศนคติ ทั้งที่ได้กำหนดไว้และไม่ได้กำหนดไว้ให้แก่ผู้เรียนในสถานศึกษา

สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง แบบแผนหรือแนวทางในการปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนซึ่งออกแบบและจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามที่จุดมุ่งหมายกำหนดไว้ ดังนั้น หลักสูตรเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาทุกระดับ

2. ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรถือว่าเป็นหัวใจของการศึกษา ดังนั้นในการจัดการศึกษาหลักสูตรก็ถือว่าเป็นตัวกำหนดทิศทางในการขับเคลื่อนเพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ปฏิบัติตามและเข้าใจตรงกัน เป็นแผนปฏิบัติงานของผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เป็นมาตรฐานในการจัดการศึกษาระดับต่าง ๆ เป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของผู้เรียนตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้โดยสรุปในหลายประการดังต่อไปนี้

ธำรง บัวศรี (2542 : 9 -10) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรในสองส่วน คือ ความสำคัญของหลักสูตรต่อส่วนรวม และความสำคัญของหลักสูตรต่อการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ความสำคัญของหลักสูตรต่อส่วนรวม เนื่องจากหลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้แก่ประชากรของประเทศ หลักสูตรจะเป็นตัวชี้วัดว่ามีการสอนอะไร เน้นอะไร การเน้นด้านใดย่อมแสดงถึงความรู้และศักยภาพของประชากรในด้านนั้น ๆ เช่น ในปัจจุบันหลักสูตรของประเทศเน้นพัฒนาประชากรด้านวิทยาศาสตร์ แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มขององค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของคนในประเทศที่จะเข้มแข็งขึ้น ดังนั้นถ้าไม่มีหลักสูตรการที่จะให้การศึกษาแก่คนในประเทศย่อมเป็นไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากหลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยถ่ายทอดเจตนาธรรมหรือเป้าประสงค์ของการศึกษาของชาติลงสู่การปฏิบัติ เช่น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่เป็นทิศทางการจัดการศึกษาของคนไทยทั้งประเทศในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานรวม 12 ปี โดยเริ่มตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งจะช่วยเหลือหลอมให้คนไทยมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 8 ประการ คือ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

ชื่อศรัทธาสุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ

2. ความสำคัญของหลักสูตรต่อการเรียนการสอน หลักสูตรจะเป็นสิ่งที่ช่วยชี้ให้เห็นแนวทางในการประมวลประสบการณ์แก่ผู้เรียน หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนแผนที่เดินเรือซึ่งบอกกับต้นหรือผู้สอนว่าตั้งเข็มทิศไปทางใดและจุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนคืออะไร และระหว่างทางที่ไปจะต้องทำอะไรบ้าง ต้องใช้สื่อหรืออุปกรณ์อะไร จะต้องตรวจสอบประเมินผลอย่างไร หรือต้องปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนรู้อย่างไร รวมทั้งในการจัดการเรียน การสอนนั้นผู้เรียนต้องทราบล่วงหน้าว่าจะได้เรียนรู้อะไร ต้องเตรียมการอย่างไร และจะได้รับผลอย่างไร และจะได้รับผลอย่างไร ดังนั้นหลักสูตรจึงมีความสำคัญต่อทั้งผู้สอนและผู้เรียนในการช่วยกำหนดแนวทางในการเรียนการสอนเพื่อให้แต่ละฝ่ายปฏิบัติหน้าที่ได้สอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน จนบรรลุจุดหมายตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2546 : 9) ให้ความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญต่อการเรียนการสอนเนื่องจากหลักสูตรเปรียบเสมือนเข็มทิศในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติสอดคล้องกับความต้องการของสังคม และนโยบายในการจัดการศึกษา

วาริรัตน์ แก้วอุไร (2549 : 21-22) ให้ความสำคัญของหลักสูตรไว้ 9 ประการ คือ

1. หลักสูตรเป็นแผนปฏิบัติงานหรือเป็นเครื่องมือชี้แนวทางของครู เพราะหลักสูตรจะกำหนดจุดหมาย เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และประเมินผลไว้เป็นแนวทาง
2. หลักสูตรเป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนรวมของประเทศเพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาชาติ
3. หลักสูตรเป็นเอกสารของทางราชการ เป็นบัญญัติของรัฐบาล หรือเป็นธรรมเนียมในการจัดการศึกษา เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฏิบัติตาม
4. หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ และยังเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ของการศึกษาของรัฐให้แก่สถานศึกษา
5. หลักสูตรเป็นแผนการดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษา ที่จะอำนวยความสะดวกและควบคุม ดูแล ติดตาม ให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาล

6. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงานและ พัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

7. หลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดลักษณะรูปร่างของสังคมในอนาคตได้ว่าจะ เป็นไปในรูปแบบใด

8. หลักสูตรเป็นตัวกำหนดแนวทางให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความประพฤติ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม อันเป็นการพัฒนากำลังคนซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ และ สังคมแห่งชาติที่ได้ผล

9. หลักสูตรจะเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศ เพราะการศึกษาเป็น เครื่องมือในการพัฒนาคน ซึ่งถ้าประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย มี ประสิทธิภาพ ทนต่อเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลงยอมให้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพสูงสุด

สรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญมากในระบบการศึกษา เพราะถือว่าเป็นเข็มทิศ และเป็นหัวใจในการจัดการเรียนการสอน ที่ช่วยในการนำทางและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคน เพื่อให้มีความรู้ ทักษะ ความสามารถ และความประพฤติที่ดีเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ประเทศต่อไป

3. องค์ประกอบของหลักสูตร

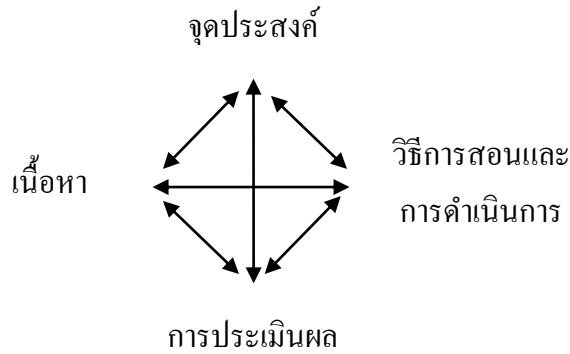
หลักสูตรจำเป็นต้องมีองค์ประกอบอย่างครบถ้วน เพื่อผู้สอนสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งองค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญต่าง ๆ นักการศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 64) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบที่สำคัญของ หลักสูตร คือ หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง แนวดำเนินการและการวัดและประเมินผลเนื่องจาก หลักสูตรเป็นเพียงทฤษฎีกว้าง ๆ มิได้ระบุนรายละเอียดของการปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องแปลง หลักสูตรไปสู่การสอนด้วยการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้โครงสร้าง เนื้อหา และแผนการสอน จึงจะสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนจริงได้ หลักการ ของหลักสูตร หมายถึง เจตนารมณ์ของรัฐในการจัดการศึกษาในแต่ละระดับที่สัมพันธ์ สอดคล้องกับระดับอื่น อันจะทำให้เห็นแนวทางที่ชัดเจนในการกำหนดจุดหมาย โครงสร้างและ แนวดำเนินการของหลักสูตร

ธีรารัง บัวศรี (2542 : 8-9) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรไว้ 9 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษา (Education Goals and Policies) หมายถึง สิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา
2. จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลังจากที่ยุติหลักสูตรไปแล้ว
3. รูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร (Types and Structures) หมายถึง ลักษณะและแผนผังที่แสดงการแจกแจงวิชา หรือกลุ่มวิชา หรือกลุ่มประสบการณ์
4. จุดประสงค์ของวิชา (Subject Objective) หมายถึง ผลที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนวิชานั้นไปแล้ว
5. เนื้อหา (Content) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ทักษะ และความสามารถที่ต้องการให้มี รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ
6. จุดประสงค์การเรียนรู้ (Instructional Objectives) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้มีทักษะและความสามารถหลังจากที่ได้เรียนรู้เนื้อหาที่กำหนดไว้
7. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional Strategies) หมายถึง วิธีจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้
8. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนและหลักสูตร
9. วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (Curriculum Materials and Instructional Media) หมายถึง เอกสารสิ่งพิมพ์ แผ่นฟิล์ม แถบวีดิทัศน์ ฯลฯ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์ สื่อทัศนศึกษา เทคโนโลยีการศึกษาและอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน

กาญจนา คุณารักษ์ (2543 : 20 -21) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของหลักสูตรตามแนวคิดของ Taba (1962 : 422 - 423) ไว้ 4 ประการ คือ จุดประสงค์ เนื้อหาวิธีสอน การดำเนินการ และการประเมินผล ซึ่งแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของหลักสูตร

จากภาพ อธิบายความสัมพันธ์แต่ละองค์ประกอบของหลักสูตรได้ดังนี้

1. จุดประสงค์ (Objectives) มีความสำคัญยิ่งเนื่องจากจุดประสงค์จะเป็นแนวทางของการเรียนการสอน ทำให้ผู้สอนรู้ว่าจุดประสงค์อะไรบ้างในการสอน ต้องสอนเนื้อหาอะไรบ้าง สอนใคร สอนทำไม และจะมีวิธีการสอนและประเมินผลอย่างไร
2. เนื้อหา (Subject Matter) หมายถึง สารของความรู้และประสบการณ์ในการแสวงหาความรู้ตามศาสตร์สาขาวิชานั้น ๆ เนื้อหาวิชาจะเป็นรายละเอียดของสาระความรู้ ประสบการณ์ดังกล่าวที่นำมาถ่ายทอดให้กับผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
3. วิธีการสอนและการดำเนินการ (Methods and Organization) เป็นการแปลงจุดประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตรไปสู่การสอนตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ โดยใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะตามจุดประสงค์ของหลักสูตร
4. การประเมินผลหลักสูตร (Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน โดยประเมินว่าผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะตามจุดประสงค์ของหลักสูตรหรือไม่ โดยใช้จุดประสงค์เป็นแนวทางหรือเป็นเกณฑ์ในการประเมิน

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2557 : 7 - 8) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรต้องมีองค์ประกอบครบทั้ง 4 ส่วน คือ จุดมุ่งหมาย/จุดประสงค์ เนื้อหา/ประสบการณ์ วิธีการจัดประสบการณ์/วิธีการสอน และการประเมินผล ซึ่งหลักสูตรจะขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไม่ได้ เพราะถ้าขาดจุดประสงค์ก็จะไม่รู้จะสอนไปเพื่ออะไร ถ้าขาดเนื้อหา

ก็จะไม่รู้ว่าจะนำอะไรมาสอน และถ้าขาดวิธีการสอนที่ดีก็จะทำให้ผู้เรียนไม่บรรลุตาม จุดประสงค์ที่กำหนดไว้ และถ้าขาดการประเมินผลก็จะไม่ทราบว่า การสอนนั้นดีหรือไม่ดี อย่างไร ควรจะปรับปรุงพัฒนาอะไร ตรงไหน และผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์หรือไม่

Tyler (1971 : 1) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตร 4 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษา (Educational Purpose) ที่โรงเรียนต้องให้ผู้เรียนเรียนบรรลุผล
2. ประสบการณ์ทางการศึกษา (Educational Experience) ที่โรงเรียนจะจัดประสบการณ์อะไรบ้างที่จะทำให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
3. วิธีการจัดประสบการณ์ (Organizational of Educational Experience) โรงเรียนจะจัดประสบการณ์ให้มีให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร
4. วิธีการประเมิน (Determination of What to Evaluate) เพื่อตรวจสอบจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และจะทราบได้อย่างไรว่าผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายนั้น ๆ แล้ว

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรจำเป็นจะต้องประกอบด้วยทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ จุดมุ่งหมาย/จุดประสงค์/เป้าประสงค์ เนื้อหา/ประสบการณ์ วิธีการสอน/วิธีการจัดประสบการณ์ และการประเมินผล โดยหลักสูตรจะไม่สามารถขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปได้เลยเพราะว่าองค์ประกอบทั้งสี่นี้ล้วนแต่สัมพันธ์กัน เพื่อเป็นส่วนช่วยในการพัฒนาแนวทาง หลักการต่าง ๆ เพื่อที่จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4. ระดับของหลักสูตร

หลักสูตรสามารถจำแนกได้หลายระดับ มีนักการศึกษาจำแนกไว้ดังนี้

วาริรัตน์ แก้วอุไร (2549 : 93-95) ได้อธิบายถึงระดับของหลักสูตร แบ่งได้เป็น 3 ระดับ ตามแหล่งการสร้างหลักสูตร คือ

1. หลักสูตรระดับชาติหรือหลักสูตรแม่บท ซึ่งเป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในสถานศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมกับวัย รับการศึกษา เป็นหลักสูตรที่มุ่งสร้างความมั่นคงและความเป็นปึกแผ่นร่วมกันของคนในชาติโดยรวม ผู้มีบทบาทในการจัดทำหลักสูตรระดับนี้คือหน่วยงานระดับชาติ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ขึ้นใช้กับโรงเรียนทั่วประเทศ

2. หลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่ปรับปรุงมาจากหลักสูตรแม่บท ให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพ ความจำเป็น และความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ หน่วยงานที่มีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรระดับนี้ คือ เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาต่าง ๆ เช่น หลักสูตรเยาวชนรักท้องถิ่น หลักสูตรมัคคุเทศก์น้อย เป็นต้น

3. หลักสูตรระดับโรงเรียน เป็นหลักสูตรที่นำหลักสูตรแม่บทและหลักสูตรระดับท้องถิ่นมาพิจารณาเลือกสรรและปรับให้สอดคล้อง เหมาะสมกับสภาพโรงเรียน ผู้มีบทบาทในการจัดทำหลักสูตรระดับนี้ คือ ผู้บริหาร โรงเรียน ครู หรือผู้เกี่ยวข้องในท้องถิ่น โดยจัดทำขึ้นในรูปของหลักสูตรสถานศึกษา และหลักสูตรกลุ่มสาระกลุ่มสาระต่าง ๆ

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2557 : 8-9) ได้อธิบายถึงระดับของหลักสูตร หลักสูตรอาจจำแนกไว้หลายระดับ (Level of Curriculum) ซึ่งนักการศึกษาได้จำแนกไว้ 5 ระดับดังนี้

1. หลักสูตรระดับอุดมการณ์ (Ideal Curriculum) หมายถึง หลักสูตรที่เป็นแนวคิดและข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของนักการศึกษา ซึ่งต้องการจะให้ผู้เรียนมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น นักการศึกษาระดับชาติได้มีการสัมมนาเกี่ยวกับทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 แล้วเสนอแนะไว้เป็นแนวทางของหลักสูตรใหม่ในอนาคต

2. หลักสูตรระดับปกติ (Formal Curriculum) เป็นหลักสูตรซึ่งได้ถ่ายทอดแนวความคิดของนักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ มาเขียนเป็นเอกสารหลักสูตร หลักสูตรในระดับนี้จึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของแนวความคิดของผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น ทั้งนี้เพราะข้อจำกัดของเอกสารและวิธีการถ่ายทอดด้วยภาษาเขียน จึงไม่สามารถจะถ่ายทอดแนวความคิดทั้งหมดของผู้เชี่ยวชาญมาไว้ในเอกสารหลักสูตรได้ เช่น จากการที่นักการศึกษาระดับชาติได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางของหลักสูตรใหม่ในอนาคตแล้วได้มีการนำแนวคิดดังกล่าวมาพัฒนาเป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับใหม่เพื่อใช้พัฒนาผู้เรียนทั่วประเทศ

3. หลักสูตรระดับการเรียนรู้ (Perceived Curriculum) เป็นหลักสูตรตามความเข้าใจของครูผู้ใช้หลักสูตร ถึงแม้จะเป็นหลักสูตรฉบับเดียวกัน ผู้ใช้หลักสูตรแต่ละคนก็อาจจะเข้าใจไม่เหมือนกัน ทั้งนี้เกิดจากพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรตลอดจนความสามารถในการตีความหมายในเอกสารหลักสูตรของผู้ใช้หลักสูตรแต่คนแตกต่างกันนั่นเอง เช่น หลักสูตรสถานศึกษาของแต่ละโรงเรียน ซึ่งคณะครูและผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรได้พัฒนามาเป็นหลักสูตรของตนเอง โดยใช้หลักสูตรแกนกลางระดับชาติมาเป็นแนวทางในการพัฒนาเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

4. หลักสูตรระดับปฏิบัติการ (Operational Curriculum) เป็นหลักสูตรในระดับการนำไปใช้ในห้องเรียน นั่นคือหลังจากที่มีครูมีความเข้าใจหลักสูตรอย่างดีแล้ว ก็ต้องนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด แต่เนื่องจากในสภาพความเป็นจริงแล้วอาจมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ จึงทำให้สภาพการใช้หลักสูตรจริง ๆ แตกต่างกัน จากหลักสูตรในระดับการรับรู้ทั่วไป เช่น หลักสูตรที่ครูได้แปลงจากหลักสูตรสถานศึกษาไปสู่การปฏิบัติการสอนของตนเองในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้/รายวิชา ซึ่งประกอบไปด้วยเอกสารหลักสูตร คู่มือการใช้หลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตรต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติการสอนในชั้นเรียน

5. หลักสูตรระดับประสบการณ์ (Experiential Curriculum) เป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เรียน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากการเรียนการสอนในระดับปฏิบัติการ นักเรียนแต่ละคนจะได้รับประสบการณ์จากหลักสูตรแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับรู้ของผู้เรียนแต่ละคน และวิธีการจัดการเรียนรู้ของครู

สรุปได้ว่า ระดับของหลักสูตรสามารถจำแนกได้หลายระดับ คือ หลักสูตรระดับชาติจะเป็นหลักสูตรที่ในร่วมกันและเป็นหลักของคนทั้งชาติที่เรียนเหมือนกัน หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่จัดทำขึ้นตามความต้องการและให้เหมาะสมกับบุคคลในแต่ละท้องถิ่น หลักสูตรระดับโรงเรียนจะเป็นหลักสูตรที่ถูกสร้างขึ้นจากการปรับระหว่างหลักสูตรแม่บทกับหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพโรงเรียนที่ต้องการ โดยที่ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถจัดทำหลักสูตรนี้ขึ้นมาได้

ปรากฏการณ์ของหลักสูตร

1. หลักสูตรหลักหรือหลักสูตรที่เป็นทางการ รายละเอียดของหลักสูตรมีการอธิบายไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสารที่เป็นทางการ
2. หลักสูตรเชิงปฏิบัติ เป็นหลักสูตรที่ได้รับการนำไปใช้อย่างเป็นรูปธรรมทั้งด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการทดสอบ
3. หลักสูตรแฝง เป็นเรื่องเกี่ยวกับค่านิยม และบรรทัดฐานของแต่ละสถานศึกษาไม่ได้รับการเปิดเผยโดยครูหรือบุคลากรของโรงเรียน
4. หลักสูตรสูญ เป็นวิชาสำคัญที่ไม่ได้รับการ นำมาสอน
5. หลักสูตรเกิน เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีการวางแผนมาก่อนและอยู่นอกเหนือหลักสูตรหลักหรือหลักสูตรที่เป็นทางการ

สรุปได้ว่า ทุกหลักสูตรที่กล่าวมาล้วนแต่มีความสำคัญต่อการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นด้านนักเรียน ครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรแฝงและหลักสูตรเกินเมื่อนำมาใช้ในโรงเรียน คงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ของครู และผู้บริหาร ที่ได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญเพื่อต่อยอดให้มีการพัฒนาอย่างแพร่หลายมิใช่เลื่อนหายไปไม่ได้รับการนำมาใช้ หรือจะถูกผลักดันออกไปเช่นเดียวกับหลักสูตรศูนย์หรือไม่ มันจะประปรายแค่ไหนเมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรเชิงปฏิบัติการที่ตอนเริ่มต้น มีการต่อรองโดยครูและนักเรียนจะสูญเสียความสำคัญหรือไม่ตามกระแสของการต่อรอง

แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum Monitoring)

1. ความหมายของหลักสูตรแฝง

คำนิยามของ Hidden Curriculum คำว่า “Hidden Curriculum” หรือแปลเป็นคำในภาษาไทยว่า หลักสูตรแฝง ถูกกำหนดขึ้น โดย Jackson นอกจากคำว่า “Hidden Curriculum” แล้วยังมีนักพัฒนาหลักสูตรบางท่านพอใจที่จะใช้คำอื่น ๆ แทนคำว่า “Hidden Curriculum” (ธวัชชัย ชัยจิรฉายกุล, 2545 : 21) เช่น Goodlad (1984 : 68) ใช้คำว่า Implicit Curriculum and Saylor and Alexander (1974 : 393-405) ใช้คำว่า Unstudied Curriculum และมีคำอื่น ๆ อีก ได้แก่ “The Collateral Curriculum” “The Unstudied Curriculum” “The Covert Curriculum” “The Latent Curriculum” “The Silent Curriculum” “The By – product of Schooling” and “What Schooling does to People” อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากคำนิยามที่ใช้เรียกหลักสูตรชนิดนี้จะเห็นได้ว่ามีความคล้ายคลึงกัน มีความหมายเป็นนัยเดียวกัน คือ เป็นหลักสูตรที่แฝงซ่อนเร้น ไม่เปิดเผย และไม่ได้มุ่งศึกษาโดยตรง เพราะถือว่าเป็นหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการ (Unofficial Curriculum) ที่ถูกสอนโดยไม่ได้ตั้งใจ และผู้เรียนสามารถรับรู้ได้ตามที่ครูถ่ายทอดหรือตามที่ตัวนักเรียนรับรู้และเข้าใจเอง โดยนักการศึกษาหรือนักหลักสูตรได้นิยามความหมายของหลักสูตรแฝง ไว้ดังต่อไปนี้

ธวัชชัย ชัยจิรฉายกุล (2545 : 21) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแฝงไว้ว่า หลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่ไม่ได้กำหนดแผนการเรียนรู้เอาไว้ล่วงหน้า และเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่โรงเรียนไม่ได้ตั้งใจจะจัดให้ จากนิยามนี้สามารถอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจดีขึ้น โดยตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมดังนี้ในทางเปิดเผยโรงเรียนสอนภาษาไทยและจัดให้เด็กชายเด็กหญิงเรียนรู้ การอ่าน การเขียน การสะกดคำ และอื่น ๆ แต่โรงเรียนได้สอนหลายสิ่งหลายอย่างโดยไม่ตั้งใจจากการสอนตามหลักสูตรปกติในรูปของกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นมา และ

เรียนรู้จากสภาพการณ์และเงื่อนไขเชิงสังคมและเชิงกายภาพที่โรงเรียนจัดให้ เป็นต้นว่า สอนนักเรียนให้ทำงานตามลำพังในเชิงของการแข่งขัน หรือให้นักเรียนทำงานด้วยกันเป็นกลุ่ม สอนให้นักเรียนเป็นผู้กระทำหรือเป็นผู้ถูกกระทำ ให้รู้จักพอใจเกี่ยวกับข้อเท็จจริงพื้น ๆ หรือให้เกิดความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง และอื่น ๆ สรุปลึ้น ๆ และตรงประเด็นก็คือ ครูหรือโรงเรียน สอนค่านิยมให้แก่เด็กอย่างแอบแฝงหรือโดยไม่ตั้งใจ

Jackson (1968 : 36) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแฝงไว้ว่า หลักสูตรแฝงเป็นหนทางหรือวิถีทางการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถยอมรับกับคำปฏิเสศ และการยับยั้งซึ่งใจในสิ่งที่เป็นความต้องการและปรารถนา ผู้เรียนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ภายในระบบการศึกษาที่จัดขึ้นนั้นพวกเขาต้องเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ นั่นหมายความว่าพวกเขาต้องเรียนรู้ไม่เพียงแต่เพื่อที่จะเผชิญกับกฎเกณฑ์ที่เป็นทางการแต่จะต้องรวมถึงกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นทางการด้วยเช่นกัน เช่น ความเชื่อและทัศนคติทั้งหลายซึ่งถูกปลูกฝังลงรากลึกผ่านกระบวนการทางสังคม

Ginsburg, M. B. and Clift, R. T. (1990 : 450-465) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแฝงไว้ว่า หลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่สถาบันหรือวิทยาลัยไม่ได้กำหนด เป็นผลที่ตามมาที่สำคัญที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบผ่านการจัดการเรียนการสอน เป้าหมายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นไม่ได้ถูกระบุเป็นวัตถุประสงค์ในขั้นใดขั้นหนึ่ง

Portelli (1993 : 345) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแฝง ออกเป็น กลุ่มหลัก ๆ ได้แก่ เป็นความคาดหวังที่ไม่เป็นทางการหรือสาระที่แฝงเร้นอยู่จากสาระที่ให้โดยตรง (As the Unofficial Expectations, or Implicit but Expected Message) เป็นผลการเรียนรู้หรือสาระที่เกิดขึ้น โดยไม่ได้ตั้งใจ (As Unintended Learning Outcomes or message) เป็นสาระที่แฝงเร้นที่เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างต่าง ๆ ของระบบโรงเรียน (As Implicit Message from the Structure of Schooling) เป็นหลักสูตรแฝงที่เกิดหรือสร้างขึ้นโดยนักเรียน (The Hidden Curriculum as Created by the Students)

Longstreet and Shane (1993 : 46) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแฝงไว้ว่า หลักสูตรแฝงเป็นชนิดของการเรียนรู้ที่เด็กได้รับจากธรรมชาติและ การจัดองค์การของโรงเรียน รัฐ เช่น การจัดชั้นเรียน การจัดตารางเรียน บรรยากาศและข้อกำหนดในชั้นเรียน การแข่งขัน เพื่อไ้ระดับคะแนนที่สูง เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการเรียนรู้ที่เด็กได้รับจากพฤติกรรม และทัศนคติของครูและผู้บริหาร โรงเรียน หลักสูตรแฝงเป็นได้ทั้งทางด้านบวกและด้านลบ (Positive or Negative Message) ซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้เรียนหรือผู้สังเกต

Alan Skelton (1997 : 12-17) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแฝงไว้ว่า หลักสูตรแฝงเป็นกลุ่มของข้อมูลที่แฝงสัมพันธ์กับความรู้ ค่านิยม บรรทัดฐานของพฤติกรรมและทัศนคติต่าง ๆ ที่ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ผ่านกระบวนการทางการศึกษา

Glatthorn, Allan A. (1999 : 26-34) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแฝงไว้ว่า หลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ สิ่งที่นักเรียนเรียนรู้จากวัฒนธรรมและบรรยากาศของโรงเรียนรวมถึงเกี่ยวกับนโยบายและแนวปฏิบัติต่าง ๆ นอกจากนี้ยังรวมถึงการใช้เวลา การจัดสรรเนื้อที่ การให้ทุนสนับสนุนสำหรับวิชาเรียนและกิจกรรมต่าง ๆ และนโยบายและแนวปฏิบัติของศาสตร์วิชา ตัวอย่างหนึ่งของหลักสูตรแฝง เช่น กรณีที่โรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่งจัดสรรเวลาแต่ละสัปดาห์ 450 นาที สำหรับการอ่าน และ 45 นาที สำหรับการเรียนศิลปศึกษา ดังนั้นสาระแฝงที่เกิดขึ้นเป็นหลักสูตรแฝงก็คือการเรียนศิลปศึกษาไม่มีความสำคัญ

Anderson, Terry (2001 : 28-35) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแฝงว่า กว่า 50 ปีที่ผ่านมาที่นักการศึกษาได้ให้ความสนใจอย่างมากต่อหลักสูตรแฝง และมีการใช้คำว่า หลักสูตรแฝงนี้ใน 3 ขอบเขต ความหมาย ได้แก่ 1) เป็นชนิดการสั่งสอนให้เข้าใจในสิ่งที่เป็นการพยายามของกลุ่มคนที่มีอำนาจที่จะรักษาสถานะของตนเอง โดยแอบแฝงไว้ด้วยกันกับหลักสูตรที่เป็นทางการ 2) เป็นอิทธิพลที่แฝงอยู่จากการจัดองค์การของสถานศึกษา และ 3) เป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่ระบุไว้ที่จำเป็นสำหรับการแข่งขันสู่ความสำเร็จของการศึกษาในระบบ

Ballantine, Jeane H, and Spade, Joan Z. (2001 : 131) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแฝงว่า เป็นสิ่งที่แฝงเร้นที่พบอยู่ในทุกสถานการณ์การเรียนรู้ซึ่งนักเรียนจะต้องค้นหาให้เจอ และใช้หรือกระทำตามนั้นเพื่อให้สามารถบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย”

Myles, Brenda, Smith (2001 : 279-86) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแฝงไว้ว่า หลักสูตรแฝงเป็น ทักษะต่าง ๆ การกระทำต่าง ๆ แบบนิยมการแต่งกาย และอื่น ๆ ที่คนส่วนใหญ่รู้และสืบทอดต่อกันมา ทุกโรงเรียนทุกสังคมจะมีหลักสูตรแฝง

Oliva, Peter F. (2001 : 529) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแฝงไว้ว่า หลักสูตรแฝง เกี่ยวข้องกับบรรยากาศโรงเรียนความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่ม ค่านิยมและทัศนคติทั้งฝ่ายผู้เรียนและผู้สอน การควบคุมความประพฤติผู้เรียน ความคาดหวังที่ไม่พูดออกมา และรหัสของความประพฤติที่เขียนออกมาไม่ได้

Schugurensky, Daniel (2002 : 2-6) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแฝงไว้ว่าเป็นหลักสูตรที่ถูกสอนนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร นอกเหนือจากนั้นเนื้อหาสาระเฉพาะในรายวิชาเป็นสิ่งที่ถูกสอนผ่านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน บรรยากาศในห้องเรียน และสภาพการจัดวัสดุอุปกรณ์เครื่องตกแต่ง วิธีการของศาสตร์การสอน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ไม่ปรากฏชัดที่เกิดขึ้น บางครั้งหลักสูตรแฝงก็สอดคล้องกับหลักสูตรทางการแต่บางครั้งก็ไม่สอดคล้องกัน ยกตัวอย่างเช่น หลักสูตรทางการมุ่งส่งเสริมความเข้าใจและค่านิยมด้านประชาธิปไตย แต่ถ้าครู หรือบรรยากาศโรงเรียน ใช้วิธีการควบคุมและการใช้อำนาจสูง บทเรียนประชาธิปไตยก็จะถูกบิดเบือนไป ในทำนองเดียวกัน เนื้อหาหลักสูตรอาจให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แต่ถ้าการสอนยังให้ความสำคัญต่อการสอนผ่านการบรรยายก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเนื้อหาสาระและวิธีการเกิดขึ้น หลักสูตรทางการอาจมุ่งปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยด้านความเสมอภาคของบุคคล แต่อาจไม่ได้ผลถ้าในการปฏิบัติครูต่อผู้เรียนที่แตกต่างกันตามชนชั้น เชื้อชาติ หรือเพศ และถ้าครูมีความคาดหวังเกี่ยวกับสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนที่ต่างกัน แม้ว่าหลักสูตรแฝงมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดผลด้านลบ (เช่น ทำให้เกิดความไม่เสมอภาค และการได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่มันก็สามารถที่จะทำให้เกิดผลด้านบวกได้ เช่นกัน เช่น สนับสนุนประชาธิปไตย ความอดทน และแม้แต่การเพิ่มศักยภาพแก่ผู้เรียน ตัวอย่างเช่น การจัดสภาพบรรยากาศในชั้นเรียนที่เป็นประชาธิปไตยและวิธีการปลูกฝังเชิงประจักษ์ในลักษณะการเป็นกิจวัตรประจำวันสามารถให้เกิดจิตสำนึกประชาธิปไตยและค่านิยมประชาธิปไตยได้ดีกว่าการเรียนรู้ด้วยการจำหลักการของประชาธิปไตย

สรุปได้ว่า หลักสูตรแฝง คือสิ่งที่แฝงเร้นอยู่คู่กับหลักสูตรหลักหรือหลักสูตรเป็นทางการไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในหลักสูตรอย่างเป็นทางการ แต่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน และเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถรับรู้ได้อย่างแท้จริงจากสิ่งที่เรียนรู้

2. ความสำคัญของหลักสูตรแฝง

เนื่องจากหลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่แฝงเร้น ไม่เปิดเผย และไม่ได้มุ่งศึกษาโดยตรง เป็นหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการ (Uofficial Curriculum) แต่ถูกสอนโดยไม่ได้ตั้งใจ และมีการยอมรับว่าหลักสูตรแฝงมีอยู่ในทุกโรงเรียน (ชัชชัย ชัยจิรฉายากุล, 2545 : 21) ได้ยืนยันความจริงข้อนี้ว่า ไม่มีสถานศึกษาใดเลย ไม่ว่าจะป็นโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา หรือมหาวิทยาลัยที่ไม่มีหลักสูตรแฝงปรากฏอยู่และเขาได้แสดงความเชื่อ

ต่อไปว่าหลักสูตรแฝงมีอิทธิพลต่อการปรับตัวของนักเรียนและอาจารย์มากกว่าหลักสูตรปกติ โดยมีความเชื่อมโยงกับนักการศึกษาดังนี้

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2545 : 22) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรแฝงว่าอิทธิพลของหลักสูตรแฝงกับพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านจิตพิสัยว่าโดยทั่วไปโรงเรียนจะประสบความสำเร็จมากในการสอนให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านพุทธรพิสัยและทักษะพิสัย ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีการสอนและการประเมินผลที่จัดให้เกิดความสอดคล้องกันได้ง่ายและกระทำได้ง่าย แต่โรงเรียนจะมีปัญหาในการสอนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านจิตพิสัยซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิต อารมณ์ และการกระทำที่สอดคล้องกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นเรื่องของการสอน เจตคติ ค่านิยม และความประพฤติที่พึงประสงค์ เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้โดยการบรรยายหรือการใช้คำพูดสั่งสอน เพราะโดยธรรมชาติและหลักข้อเท็จจริง เด็กจะเรียนรู้สิ่งเหล่านี้จากตัวอย่างและการกระทำของผู้ใหญ่และผู้อยู่ใกล้ชิดมากกว่า

Jackson (1968 : 36) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรแฝงว่า ลักษณะที่สำคัญของห้องเรียนและได้ชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติของกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและความสำคัญของหลักสูตรแฝงว่า ในขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียน นักเรียนเรียนรู้ที่จะปรับตนเองให้สอดคล้องเจตจำนงของครู แล้วควบคุมการกระทำของตนเองให้เป็นที่ยอมรับ เขาเรียนรู้ที่จะยอมตามและปฏิบัติตามกฎระเบียบ และกิจวัตรต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ เขาเรียนรู้ที่จะอดทนกับความไม่พอใจเล็กน้อย และยอมรับนโยบายและแผนงานของผู้บริหาร แม้ว่าจะขาดเหตุผลไปบ้างก็ตาม Jackson (1972 : 80) ถือว่า กฎ ระเบียบ และกิจวัตรประจำวัน เป็น 3 R's (Rule, Regulation, and Routine) ของหลักสูตรแฝง เพราะเป็นสิ่งที่นักเรียนต้องเรียนรู้และปฏิบัติตาม มิฉะนั้นพวกเขาจะไม่สามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้นได้

Kohlberg, L. (1970 : 120) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรแฝงว่าความเชื่อและจุดยืนเดียวกันเกี่ยวกับความสำคัญและอิทธิพลของหลักสูตรแฝงในรูปของการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) ของนักเรียนเขามองว่าหลักสูตรแฝงมีลักษณะและธรรมชาติที่จำเป็นและเอื้อต่อการพาไปสู่ความเจริญงอกงามทางจริยธรรม เพราะในโรงเรียนประกอบไปด้วยผู้คน การยกย่องและอำนาจ

Posner , G.J. (1992 : 11) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรแฝงว่า หลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่บุคลากรในโรงเรียนอาจไม่ได้รับรู้อย่างเป็นทางการ แต่มีอิทธิพลโดยตรงต่อนักเรียนอย่างลุ่มลึกและยาวนานมากกว่าหลักสูตรที่เป็นทางการของโรงเรียน และ Posner.

(1992 : 131) ยังให้ทัศนะต่อไปว่าการที่โรงเรียนในฐานะสถาบันสถานหนึ่ง ได้ให้ความสำคัญต่อการใช้อิทธิพลในการผลักดันให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งหลายนั้น อาจทำให้ได้วัตถุประสงค์ที่เบี่ยงเบนออกไปเป็นผลในทางอ้อมมากกว่า เมื่อเราพุ่งความสนใจมาที่วัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่เป็นทางการ พวกเราจะสูญเสียหรือละเลยที่จะทำความเข้าใจในข้อเท็จจริงที่ว่าหลักสูตรแฝงของโรงเรียนอาจมีผลกระทบที่ลึกซึ้งและคงทนกับผู้เรียนมากกว่าหลักสูตรทางการ

Tanner and Tanner (1995 : 158) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรแฝงว่า หลักสูตรแฝงมีพลังแห่งผลที่ยาวนานหรือคงทนกว่าหลักสูตรที่ถูกกำหนดขึ้นอย่างตั้งใจ (Intended Curriculum) โดยเขาได้อ้างถึง (Tanner and Tanner, 1995 : 177) ที่ได้กล่าวถึงพลังของหลักสูตรแฝง หรือสิ่งที่อาจเรียกว่าเป็นหลักสูตรข้างเคียงที่มีอยู่ในการพัฒนาทางด้านการศึกษา จากข้อสรุปจากข้อค้นพบจากงานของเขาที่เห็นว่าเป็นที่แน่ชัดแล้วว่าคณาจารย์ (Faculty) มีความต้องการที่จำเป็นและจะต้องหันกลับไปทบทวน (Rethink) วิธีการทางด้านหลักสูตรของพวกเขา (Their Approach to Curriculum) ที่มักจะเน้นที่ชุดเนื้อหาตามสาขาวิชาเฉพาะของตน จนมากเกินไป โดยการกลับมามองที่ความคุ้มค่าที่มากกว่าของผลลัพธ์การเรียนรู้ด้วยการเน้นที่ศาสตร์การสอน (Pedagogy) สัมพันธภาพระหว่างบุคคลและบริบทแวดล้อมของชีวิตที่เป็นอยู่ในวิทยาลัย (College Life) ถ้าหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) หรือหลักสูตรข้างเคียง (Collateral Curriculum) เป็นแรงขับให้เกิดอิทธิพลที่ทรงพลังต่อการพัฒนาทางด้านการศึกษาของนักเรียน ในวิทยาลัยแล้วย่อมเชื่อมั่นได้ว่ามีอิทธิพลไม่น้อยก็เท่าเทียมกันในกลุ่มเยาวชนที่ศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จากจุดนี้จะเห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ นอกห้องเรียน (Extra Class Activities) ไม่สามารถที่จะคำนึงถึงว่าเป็นเพียงแค่สิ่งที่อยู่นอกหลักสูตร (Extra Curriculum) เท่านั้น เพราะสิ่งเหล่านี้จะมีผลอย่างมากต่อการพัฒนาทางด้านการศึกษา

นอกจากนี้ Tanner and Tanner (1995 : 183-186) ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การมุ่งเน้นเฉพาะข้อมูล (Information) และทักษะ (Skills) ที่จะถูกเรียนรู้ผ่านชุดรายวิชาที่ต้องเรียนอย่างเป็นทางการ ครูส่วนใหญ่จะละเลยความสำคัญของการเรียนรู้ ที่เป็นผลพลอยได้ นักเรียนที่ได้รับผลการเรียนในระดับ A ในวิชาวรรณคดี แต่ถ้าพวกเขาเรียนรู้ ที่จะไม่ชอบการได้เกรดที่ดีในวิชานี้จะเป็นที่สงสัยว่าพวกเขาจะเกิดแรงจูงใจที่จะอ่านวิชาวรรณคดีด้วยตัวเองหรือไม่ ในกรณีเช่นนี้การเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้จะมีผลกระทบที่ทรงพลังและยั่งยืนต่อพฤติกรรมทั้งในปัจจุบันและอนาคตมากกว่าการเรียนรู้ในรายวิชานั้น ๆ โดยแท้ที่จริงแล้ว

ข้อมูลเท็จจริงที่ได้เรียนรู้ใน โรงเรียนมักจะถูกลืมหลังจากการทดสอบได้ไม่นาน ในขณะที่ การเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้ซึ่งเกี่ยวข้องกับทัศนคติด้านต่าง ๆ (Attitudes) ความซาบซึ้ง (Appreciations) และค่านิยมทั้งหลายมักจะมี ความคงทนในตัวผู้เรียนมากกว่าเขาได้อ้างถึง ข้อสังเกตของ Dewey ผู้ที่ยังคงเน้นที่วิธีการ การเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้ที่ก่อให้เกิดทัศนคติที่ ถาวร การชอบและไม่ชอบ การกระทำบางครั้งและการกระทำบ่อยครั้งเป็น สิ่งที่มีความสำคัญ มากกว่าการเรียนรู้บทเรียนการสะกดคำหรือบทเรียนวิชา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และ ทัศนคติที่สำคัญที่สุดที่จะได้รับคือความต้องการหรือปรารถนาที่จะเรียนรู้ ถ้าหลักสูตรมี ความอ่อนค้อยที่จะกระตุ้นให้เกิดจุดนี้ได้ ก็ยากที่จะบรรลุสู่ความเป็นจริงได้ เขาเสนอว่า หลักสูตรข้างเคียงต้องไม่ถูกมองว่าเป็นบางสิ่งบางอย่างที่อยู่นอกหลักสูตรหรือเป็นเพียงแค่ ผลลัพธ์ของหลักสูตรที่เกิดขึ้นกะทันหันและโดยไม่ได้ตั้งใจเท่านั้น การเรียนรู้ที่เป็นผลพลอย ได้ที่พึงประสงค์จะเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมหรือสมควรที่จะเกิดขึ้นได้มากกว่าถ้าหากได้มีการ บูรณาการเอาผลลัพธ์การเรียนรู้ที่เป็นผลพลอยได้นี้เป็นส่วนหนึ่งในแผนและแนวทางการ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นส่วนประกอบหลักสูตรในทำนองเดียว กันกิจกรรมต่าง ๆ นอกชั้นเรียนต้อง ไม่ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือหลักสูตร ดังที่ได้มีการอภิปรายมาแต่แรก ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวสามารถส่งผลอันตรงพลังต่อผู้เรียนหากหลักสูตรที่สร้างขึ้นได้ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นกับสิ่งที่ต้องเรียนรู้อย่างเป็นทางการก็จะเพิ่มความเป็นไปได้ ที่จะทำให้สามารถบรรลุสู่ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของหลักสูตรได้เป็นอย่างมาก

Glatthorn, Allan A. (1999 : 26-34) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรแฝงว่า หลักสูตรแฝงมีผลกระทบที่ตรงพลังต่อผู้เรียน ทุก ๆ วัน นักเรียนจะได้สัมผัสมัน คณาจารย์ ควรจะทำงานร่วมกันเพื่อเปิดเผยหลักสูตรแฝง พวกเขาควรที่จะระบอบองค์ประกอบเกี่ยวกับ หลักสูตรแฝงที่เป็นบทเรียนส่งผ่านที่มีความตรงข้ามกับสิ่งที่ตั้งใจสอนของหลักสูตร ต่อมา ควรที่จะปรับหลักสูตรแฝงเพื่อที่จะทำให้มั่นใจได้ว่าสามารถที่จะไปสู่สาระที่ตั้งใจสอน

Wren, D. J. (1999 : 593-6) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรแฝงว่า โดยปกติ เมื่อ นักการศึกษากล่าวถึงหลักสูตร โรงเรียน มักจะชัดเจนในใจว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่หลากหลายของ รายวิชา ที่มีการวางแผนไว้อย่างดีและตั้งใจ ในทางตรงข้ามกับหลักสูตรที่มุ่งทางด้านการสอน นักเรียนได้ประสบการณ์ผ่าน “หลักสูตรที่ไม่ได้เขียนไว้” ที่มีลักษณะไม่เป็นทางการและไม่ได้ เป็นการวางแผนมาก่อน ในความเป็นจริง นักเรียนทุกคนต้องเรียนรู้โปรแกรมเฉพาะเพื่อฝึกฝน บรรทัดฐานทางสังคมเพื่อที่จะสามารถทำหน้าที่หรือแสดงบทบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพใน ฐานะสมาชิกในสังคมเล็ก ๆ โรงเรียนและในที่สุดในฐานะการเป็นพลเมืองของสังคมชาติ

ต่อไป การทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรแฝงมากขึ้นจะช่วยให้พวกเขาบรรลุผลตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพในยุคศตวรรษที่ 21

Oliva (2001 : 515) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรแฝงว่า ทักษะคิดและค่านิยมจำนวนมากที่ได้รับอิทธิพลจากบุคคลที่สำคัญของพวกเขา ได้แก่ พ่อแม่ ครู เพื่อนสนิท ครู ผู้ฝึก ตัวแบบและบุคคลอื่นที่พวกเขายอมรับนับถือ

สรุปได้ว่าความสำคัญหลักสูตรแฝงมิใช่หลักสูตรที่บัญญัติไว้อย่างเป็นทางการแต่บุคลากรทางการศึกษาต้องตระหนักถึงความสำคัญเพราะหลักสูตรแฝงมีอิทธิพลที่ยาวนาน และคงทนต่อตัวนักเรียน หลักสูตรแฝงยังแฝงเร้นอยู่ภายใต้สังคมนาฬิกาภายในโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน ที่นักเรียนต้องสัมผัส และเรียนรู้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และที่มีความสำคัญในการพัฒนาความสนใจ ทักษะคิด ความซาบซึ้ง และความใฝ่รู้ทางปัญญา ความคิด จึงเป็นที่ชัดเจนว่าถ้านักการศึกษาได้ตระหนักในจุดนี้ พวกเขาจะเห็นความต้องการจำเป็นที่จะต้องตระหนักอย่างมากในการพัฒนาและการประเมินหลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางการเพิ่มความสามรถในการบรรลุผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของหลักสูตรได้

การพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กระดับมัธยมศึกษา

วัยนี้เป็นวัยที่คาบเกี่ยวกับวัยรุ่น (Puberty) อายุประมาณ 12-15 ปี และการเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) อายุประมาณ 15-18 ปี เป็นวัยที่ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางเพศ ลักษณะทางเพศลำดับที่สองหรือลักษณะทุติยภูมิทางเพศปรากฏชัดเจน (Secondary Sex Characteristics) มีความสับสนในบทบาทของการเป็นเด็กกับผู้ใหญ่ มีภาวะกดดันในเรื่องต่าง ๆ มากมาย ปัญหาในการแสดงออกทางอารมณ์จึงมีให้เห็นอย่างชัดเจน ผู้ปกครองและครูจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้และเข้าใจ ประดิษฐ์ เอกทัศน์ (2556 : 54 - 57) ได้เสนอแนะพัฒนาการด้านต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

1. พัฒนาการทางด้านร่างกาย

พัฒนาการทางด้านร่างกายของวัยนี้เป็นไปในแง่ของความงอกงาม เจริญเติบโตถึงขีดสมบูรณ์ เพื่อทำหน้าที่อย่างเต็มที่ การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว จนทำให้เด็กวัยรุ่นตระหนักในการเปลี่ยนแปลง และมีความวิตกกังวล ฉะนั้น ทั้งผู้ปกครองและครูควรเตรียมเด็กได้เข้าสู่วัยรุ่นอย่างราบรื่น โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย โดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างบุคคล และให้คำแนะนำในการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการออกกำลังกาย การ

รับประทานอาหาร อัดมโนทัศน์ของเด็กขึ้นอยู่กับความรู้ตัวเองว่าเป็นคนสวยหรือไม่สวย มีรูปร่างดีหรือไม่ดี พัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กวัยนี้ มีดังต่อไปนี้

1.1 วัยรุ่นจะเริ่มต้นมีการเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย มีการเปลี่ยนแปลงความสูงและน้ำหนักอย่างรวดเร็วมาก การสะสมไขมันในร่างกายจะมีมากกว่าวัยเด็ก จึงมักเรียกกระษะนี้ว่า ช่วงไขมัน (Fat Period) การเปลี่ยนแปลงนี้จะมีแตกต่างระหว่างเพศ เด็กหญิงจะเริ่มเมื่ออายุระหว่าง 8 ½ -10 ½ ปี หรืออายุเฉลี่ยประมาณ 11 ปี ซึ่งจะเร็วกว่าเด็กชายประมาณ 2 ปี การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายอย่างรวดเร็วของเด็กชายจะเริ่มราว ๆ อายุ 10 -16 ปี หรืออายุเฉลี่ยประมาณ 13 ปี

1.2 การเปลี่ยนแปลงของอวัยวะสืบพันธุ์ ก็จะเริ่มในวัยแรกรุ่น เนื่องจากฮอร์โมนเกี่ยวกับการเจริญเติบโตที่ต่อมพิทูอิทารี (Pituitary Gland) หรือต่อมใต้สมองได้สร้างขึ้น เด็กหญิงจะมีการเปลี่ยนแปลงของรังไข่และการตกไข่ (Ovulation) และมีการเพิ่มฮอร์โมนที่เรียกว่าอีสโตรเจน (Estrogens) ในสายเลือด สำหรับเด็กชายจะมีการเพิ่มขนาดของอวัยวะสืบพันธุ์ และมีการสร้างเซลล์สืบพันธุ์ และเพิ่มฮอร์โมนของผู้ชายที่เรียกว่า แอนโดรเจน (Androgens)

1.3 การเปลี่ยนแปลงทุติยภูมิทางเพศ (Secondary Sex Characteristics) ซึ่งมี 3 ขั้นตอนจนกว่าจะเจริญเต็มที่ ได้แก่ ระยะเวลา Pre – pubescence เป็นระยะที่มีลักษณะทางเพศต่าง ๆ เริ่มพัฒนาขึ้นสู่ขั้นทุติยภูมิ เช่น สะโพกเริ่มขยาย หน้าอกของเด็กหญิงเริ่มเจริญ เสียงของเด็กชายเริ่มแตกห้าว แต่อวัยวะสืบพันธุ์ (Productive Organs) ยังไม่เริ่มทำหน้าที่ ระยะ Pubescence เป็นระยะที่ลักษณะทางเพศต่าง ๆ ยังคงพัฒนาต่อไป และอวัยวะสืบพันธุ์เริ่มทำหน้าที่แต่ยังไม่สมบูรณ์ เด็กหญิงเริ่มมีประจำเดือน เด็กชายเริ่มสามารถผลิตเซลล์สืบพันธุ์ได้ และระยะ Post – pubescence เป็นระยะที่ลักษณะทางเพศทุกส่วนเจริญเติบโตเต็มที่ อวัยวะสืบพันธุ์ของทั้งสองเพศทำหน้าที่ของมันได้ ถึงเวลาระยะนี้เป็นระยะที่เด็กย่างเข้าวัยรุ่นที่แท้จริง ศรีเรือน แก้วกังวาน (2553 : 334 ; อ้างถึงใน ประดิษฐ์ เอกทัศน์. 2556 : 55)

1.4 อัตราการเจริญโตของส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย อาจเกิดขึ้นไม่พร้อมกัน หรือเวลาเดียวกัน ตัวอย่างเช่น เด็กบางคนจะมีการเปลี่ยนแปลงขนาดของเท้า ทั้งยาวและใหญ่ขึ้น แต่ส่วนอื่นของร่างกายยังไม่เปลี่ยนแปลง บางคนจะรู้สึกวุ่นวาย ขา ยาวขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ไหล่ยังคงเดิม เด็กวัยรุ่นมักจะมีอาการวิตกกังวลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย และมักจะรู้สึกตัวอยู่เสมอว่าร่างกายของคนกำลังเปลี่ยนแปลง และคิดว่าคนอื่นจะคิดอย่างไร

เกี่ยวกับรูปร่างของตน เด็กวัยรุ่นบางคนไม่มีความพอใจเกี่ยวกับรูปร่าง ลักษณะของตน เช่น
อยากเตี้ยลง หรืออยากสูงขึ้น

1.5 เด็กหญิงจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายอย่างรวดเร็วราว ๆ 12 ปี ส่วนเด็กชายจะมีระยะสุดขั้วของการเจริญเติบโตราว ๆ 14 ปี หลังจากนั้นการเจริญเติบโตจะเริ่มช้าลง ทั้งชายและหญิงยังจะเจริญเติบโตต่อไป ทั้งทางด้านความสูงและน้ำหนัก เด็กชายส่วนใหญ่มักจะหยุดการเจริญเติบโตราว ๆ 21 ปี แต่บางคนก็ยังคงเปลี่ยนแปลง โตได้ไม่หยุดจนถึงอายุ 25 ปี สำหรับเด็กหญิงจะหยุดการเจริญเติบโตเมื่อราว ๆ 17 ปี แต่บางคนก็ยังคงเจริญเติบโตต่อไปจนถึงอายุ 21 ปี อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างในการเจริญเติบโต ทั้งอายุและเวลาก็มีมาก อัตราการเจริญเติบโตมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของเด็กในวัยนี้ เด็กหญิงที่มีร่างกายเจริญเติบโตช้าตอนวัยแรกเริ่ม มักไม่มีปัญหาในการปรับตัว วัยเด็กชายถ้าร่างกายเจริญเติบโตช้ามักจะมีปัญหาในการปรับตัวและมักจะเข้ากับเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันไม่ได้ จะรู้สึกว่าคุณเองมีปมด้อยและมีพฤติกรรมที่ต้องการเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น ส่วนเด็กชายที่มีการเจริญเติบโตเร็วกว่าเพื่อน ๆ จะเป็นผู้ที่ปรับตัวได้ดีเป็นที่ยอมรับของเพื่อนฝูง และมักจะเป็นผู้นำมีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีพฤติกรรมเป็นผู้ใหญ่

2. การพัฒนาทางเชาว์ปัญญา

ในระยะวัยรุ่นเด็กมีการเจริญเติบโตทางสมองถึงขีดเต็มที่ จึงสามารถคิดได้เป็นอย่างดีในทุก ๆ แบบ การคิดเป็นระยะที่เด็กจะแสดงความปรารถนาอย่างชัดเจนและเห็นความแตกต่างจากวัยอื่น ๆ ได้ชัด การเรียนรู้เรื่องยาก ๆ ที่เป็นนามธรรม เด็กก็สามารถทำได้ แต่ความสามารถของแต่ละคนอาจจะแตกต่างกัน เป็นสิ่งที่ควรให้ความใส่ใจ

พัฒนาการของเด็กวัยรุ่นหรือวัยมัธยมศึกษาจะพัฒนาการคิดถึงระดับสูงสุดของขั้นตอนต่าง ๆ ของความคิด หรือขั้นเรียกว่า “Formal Operations” ตามแนวความคิดของเพียเจต์ แต่พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กวัยรุ่นบางคนยังอยู่ระหว่าง “Concrete Operations” และ “Formal Operations” ซึ่งเด็กจะสามารถคิดได้แบบผู้ใหญ่ การคิดในระยะนี้ของเด็กวัยรุ่นมีลักษณะเด่น 4 ประการคือ

- 2.1 การคิดแบบใช้ตรรกะจากเงื่อนไขที่กำหนด (Proportional Logic)
- 2.2 การคิดแบบใช้เหตุผลเชิงสัดส่วน (Proportional Reasoning)
- 2.3 การคิดแบบแยกตัวแปรเพื่อสรุป (Isolation of Variables)
- 2.4 การคิดแบบใช้เหตุผลสรุปเป็นองค์รวม (Combinational Reasoning)

เด็กวัยนี้เริ่มมีความสนใจในปรัชญาชีวิต ศาสนา สามารถที่จะใช้เหตุผลเป็นหลัก ในการตัดสินใจ สามารถคิดเหตุผลได้ทั้งอนุमानและอุปมานและจะมีหลักการ เหตุผลของตนเองเกี่ยวกับความยุติธรรม ความเสมอภาคและมนุษยธรรม การสอนเด็กวัยนี้ควรจะทำให้เขาได้รู้จักคิดแก้ปัญหาโดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ การสอนความคิดรวบยอดอาจเริ่มจากความคิดรวบยอดที่มีความกว้างขวางและบอกคุณลักษณะที่สำคัญที่เน้นหลักทั่ว ๆ ไป การสอนความคิดเชิงหลักการ การคิดเชิงระบบ การคิดแบบองค์รวมและแบบอื่น ๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพการคิดเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

3. พัฒนาการทางบุคลิกภาพ

เด็กวัยนี้เป็นวัยที่ค้นหาตนเองและเข้าใจในตนเอง จึงสนใจตนเองมากขึ้น อยากรู้ว่าตนคือใคร ซึ่งเป็นคำถามที่ตอบได้ยาก เด็กวัยนี้จะต้องมีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกายและยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น จะต้องมีความเข้าใจในบทบาทของตนในสังคมและความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ถ้าเด็กวัยนี้สามารถจะตอบคำถามว่าตนคือใครได้ ก็มักไม่มีปัญหาในการปรับตัว จะมีความคิดเป็นของตนเอง และไม่ยอมเป็นอย่างเพื่อนในสิ่งที่ผิด นอกจากนี้ จะมีจุดประสงค์ของชีวิตที่แน่นอนเกี่ยวกับอาชีพ อิริคสัน จัดพัฒนาการในช่วงนี้อยู่ในขั้น Identity vs Role Confusion เด็กที่สับสนในบทบาทของตน จะเผชิญกับปัญหาที่อิริคสันเรียกว่า Identity Crisis เด็กจะรู้สึกสับสนและมองตนเองในทางลบ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และทำให้เด็กวัยนี้มีปัญหาในการเรียน ไม่มีจุดประสงค์ของชีวิต

ผู้ใหญ่ควรจะพยายามใช้เหตุผล และเป็นที่ปรึกษาของเด็กวัยนี้ เป็นผู้ฟังที่ดี ยอมรับฟังเหตุผล ไม่บังคับเด็กวัยนี้จนเกินไป ข้อสำคัญที่สุดจะต้องพยายามเปลี่ยนทัศนคติทางลบที่มีต่อเยาวชนวัยรุ่นและการเป็นตัวแบบที่ดี ทั้งด้านความประพฤติ มาตรฐานจริยธรรมและค่านิยม เป็นต้น ถ้าผู้ใหญ่ไม่ต้องการให้วัยรุ่นดื่มเหล้าและสูบบุหรี่ ผู้ใหญ่ก็ต้องทำตนให้เป็นตัวอย่าง และเนื่องจากพัฒนาการทางเซาว์ปัญญาของวัยรุ่น ได้ถึงขั้นสูงสุด สามารถที่จะคิดและให้เหตุผลได้เหมือนผู้ใหญ่ การให้เด็กวัยนี้อ่านชีวประวัติของบุคคลตัวอย่าง ทั้งในประวัติศาสตร์ และปัจจุบันก็จะเป็นการช่วยให้เด็กวัยนี้ได้มีการพิจารณาถึงค่านิยม อุดมคติ และปรัชญาของชีวิต โดยทั่วไปข้อสำคัญที่สุดผู้ใหญ่ทั้งครูและผู้ปกครอง ควรจะเป็นผู้ที่วัยรุ่นสามารถปรึกษาได้

เพื่อร่วมวัยมีความสำคัญต่อวัยรุ่นมาก วัยรุ่นมักจะคบเพื่อนที่มีความสนใจและมีค่านิยมร่วมกัน การคบเพื่อนของวัยรุ่นหญิงมักจะจริงจัง และมีเพื่อนสนิทที่จะปรับทุกข์สุขกันได้ ส่วนวัยรุ่นชายอาจจะคบเพื่อนที่ร่วมสนุก แต่มักจะไม่สนิทเหมือนวัยรุ่นหญิง นอกจากนี้ เด็กวัยรุ่นชายและหญิงจะมีเพื่อนเพศเดียวกันแล้ว เด็กวัยรุ่นจะเริ่มสนใจที่จะมีเพื่อนต่างเพศ

การคบเพื่อนต่างเพศอาจจะมีหลายระดับ เป็นต้นว่า เป็นเพื่อนกันแบบคบเพื่อนเพศเดียวกัน หรืออาจจะชอบกันแบบคู่รักมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างจริงจัง

เด็กวัยรุ่นทั้งชายและหญิง มีความต้องการที่จะทำอะไรทุกอย่างเหมือนเพื่อนร่วมวัยตั้งแต่การแต่งตัว ความประพฤติ การใช้ภาษา รวมทั้งความเชื่อและค่านิยม การคบเพื่อนวัยนี้มีความสำคัญมาก ผู้ปกครองควรจะพยายามที่จะให้คำแนะนำโดยชี้แจงให้เด็กวัยนี้คิดว่า การคบเพื่อนที่ดีมีความสำคัญอย่างไร พร้อมทั้งอธิบายอันตรายของการคบเพื่อนไม่ดี ทางโรงเรียนก็ควรจะส่งเสริมกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กวัยนี้ได้ทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้บทบาทที่จะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต

4. พัฒนาการทางอารมณ์และสังคม

การเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตทางด้านร่างกายอย่างมากของวัยรุ่นกระทบกระเทือนแบบแผนอารมณ์ของเด็กวัยแรกเริ่มหรือวัยมัธยมศึกษา อารมณ์ของเด็กค่อนข้างจะรุนแรงและเปลี่ยนแปลงง่าย ไม่มั่นคง ระดับความเข้มของอารมณ์ก็แตกต่างกันออกไป ความตึงเครียดของอารมณ์เด็กวัยรุ่นบางครั้งจะเนื่องมาจากการปรับตัวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ความไม่ชอบ หรือไม่พอใจในการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการทางอารมณ์ของวัยรุ่นมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางร่างกาย ถ้าเด็กวัยรุ่นมีวุฒิภาวะเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านร่างกายเร็ว ก็จะช่วยพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมให้เร็วขึ้นด้วย เด็กวัยนี้ยังมีปัญหาในการควบคุมอารมณ์ บางครั้งพลุ่งพล่าน เกือบกด บางครั้งมั่นใจสูง บางครั้งไม่แน่นอน เด็กวัยรุ่นที่มีปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัวมักจะมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต คือ มักจะมีความรู้สึกซึมเศร้า (Depression) วัยรุ่นหญิงจะมีปัญหาเกี่ยวกับความรู้สึกซึมเศร้ามากกว่าวัยรุ่นชาย ความรู้สึกซึมเศร้าอาจจะเป็นเหตุให้เด็กวัยรุ่นมีปัญหาทางความประพฤติ เช่น ทดลองยาเสพติด และถ้ารุนแรงก็อาจจะถึงกับพยายามฆ่าตัวเอง บุคคลต่างวัยโดยเฉพาะพ่อแม่ ครู จึงต้องให้ความใส่ใจมากขึ้นในการดูแลเด็กวัยรุ่น เพื่อเรียนรู้และเข้าใจสร้างสัมพันธภาพที่ดี โดยเฉพาะความรู้สึกเป็นเพื่อน สร้างความรู้สึกไว้วางใจพร้อมเป็นแบบอย่างที่ดี และให้คำปรึกษาได้

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า พัฒนาการทางอารมณ์และสังคมของเด็กวัยรุ่น เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่รวดเร็ว เริ่มสามารถคิดในทุกรูปแบบของความคิดได้ดี คิดนามธรรมและแบบวิทยาศาสตร์ได้กว้างและลึกขึ้น อารมณ์จะมีทุกประเภท และเด็กวัยรุ่นจะเป็นช่วงที่กำลังจะก้าวไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ มีพัฒนาการทางเพศมีความสมบูรณ์มากขึ้น มีความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ เป็นวัยที่กำลังเตรียมตัวสู่อาชีพ มีความรู้สึกนึกคิดแบบผู้ใหญ่มากขึ้น แต่อาจจะยังมีปัญหาทางการแสดงออกทางอารมณ์ ดังนั้นทางโรงเรียนควรจะจัด

กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สนองต่อความต้องการ ความถนัด ของวัยนี้ เพื่อเป็นการเสริม ประสบการณ์ในการพัฒนาตนเองไปสู่การตัดสินใจในการศึกษาต่อและการสร้างอาชีพ

การจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษา

1. ความหมายและความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ระบุว่า ระดับ มัธยมศึกษาสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ ดังนี้

1.1 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3) เป็นช่วงสุดท้ายของ การศึกษาภาคบังคับ มุ่งเน้นให้ผู้เรียน ได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเอง ส่งเสริม การพัฒนาบุคลิกภาพส่วนบุคคล มีทักษะในการคิดวิจารณ์ ญาณ กิดสร้างสรรค์ และคิดแก้ปัญหา มี ทักษะในการดำเนินชีวิต มีทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ มีความ รับผิดชอบต่อสังคม มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงาม และมีความภูมิใจในความ เป็นไทย ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือการศึกษาต่อ

1.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6) การศึกษาระดับนี้ เน้นการเพิ่มพูนความรู้และทักษะเฉพาะด้าน สนองตอบความสามารถ ความถนัด และความสนใจ ของผู้เรียนแต่ละคนทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ มีทักษะในการใช้วิทยาการและเทคโนโลยี ทักษะกระบวนการคิดขั้นสูง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพ มุ่งพัฒนาตนและประเทศตามบทบาทของตน สามารถเป็นผู้นำ และ ผู้ให้บริการชุมชนในด้านต่าง ๆ

2. จุดมุ่งหมายการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ระบุจุดมุ่งหมาย การจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ไว้ดังนี้

2.1 ความเป็นคนดี นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาเป็นทรัพยากรบุคคลที่อยู่ ในช่วงของวัยเปลี่ยนผ่าน หลักการจัดการศึกษาที่ผ่านมาสร้างขึ้นภายใต้ปรัชญาของสังคมเมือง ซึ่งเป็นปรัชญาของสังคมแนวการผลิต ทำให้การศึกษามีหน้าที่ให้ความรู้ ทักษะ และวิธีคิด ที่ทำให้ผู้เรียนเป็นผู้ผลิตที่มีคุณภาพ สามารถทำการผลิตได้อย่างรวดเร็ว โดยการสร้างและ การใช้เทคโนโลยีการผลิตขั้นสูง ซึ่งมักจะมึประสิทธิภาพในการทำลายสภาวะแวดล้อมทาง ธรรมชาติอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันก็ยังส่งผลให้เกิดสังคมที่เน้นค่านิยมในการบริโภค การบริโภคเกินความจำเป็นอย่างไม่จำกัดเพื่อตอบสนองความต้องการที่ไม่มีจุดสิ้นสุด

ปราศจากความตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคฝ่ายหนึ่ง อีกทั้งส่งเสริมให้คนอยู่เหนือธรรมชาติ และมีฐานะเป็นผู้แสวงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติ มากกว่าที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติ แต่ในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน โรงเรียนต้องทำหน้าที่ พัฒนานักเรียน ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

2.1.1 ผู้เรียนต้องมีสมรรถนะที่สำคัญ คือ มีความสามารถในการใช้ภาษา เพื่อการสื่อสาร ได้มากกว่า 1 ภาษา มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยเหตุผลบนพื้นฐานของความถูกต้องและชอบธรรม มีความสามารถมนการใช้ทักษะชีวิตพื้นฐานที่ถูกต้อง และมีคุณค่าต่อตนเองและเพื่อนมนุษย์ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาตนเอง งานอาชีพ และสังคมได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม

2.1.2 ผู้เรียนต้องมีลักษณะตามที่สังคมต้องการ คือ มีจิตใจรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ บนพื้นฐานของความเป็นไทย และสังคมแบบประชาธิปไตย มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อบุคคล องค์กร และสถาบันที่มีความผูกพันกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน มีวินัย มีความรับผิดชอบ ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม ใฝ่เรียนรู้ตลอดเวลา เพื่อพัฒนาตนเองให้มีคุณค่าที่สูงขึ้น อยู่อย่างพอเพียง กล่าวคือ รู้จักประมาณตนเพื่อความสุขของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม มุ่งมั่นในการทำงาน และการประกอบอาชีพที่สุจริต เพื่อคุณภาพ ประสิทธิภาพของการทำงาน และการประกอบอาชีพ รักความเป็นไทย มีความภูมิใจและมีจิตสาธารณะ

2.2 มีความรู้ตามระดับชั้นที่กำหนด (ม. 3, ม. 6) เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด รวมทั้งมีความสามารถในการนำความรู้ไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

2.3 อยู่ในสังคมประชาธิปไตยที่เป็นสุข โดยสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ อย่างดี และมีเหตุผลในสังคมทุกระดับ

การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

บรรยากาศในชั้นเรียนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความสนใจใคร่รู้ใคร่เรียนให้แก่ผู้เรียน ชั้นเรียนที่มีบรรยากาศเต็มไปด้วยความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและกัน ย่อมเป็นแรงจูงใจภายนอกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรักการเรียน รักการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน และช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความประพฤติอันดีงามให้แก่นักเรียน นอกจากนี้การมีห้องเรียนที่มีบรรยากาศแจ่มใส สะอาด สว่าง กว้างขวางพอเหมาะ มีโต๊ะ เก้าอี้ที่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีมุมวิชาการส่งเสริมความรู้ มีการตกแต่งห้องให้สดใส ก็เป็นอีกสิ่ง

หนึ่งส่งผลทำให้ผู้เรียนพอใจมาโรงเรียน เข้าห้องเรียนและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนการสอน ดังนั้น ผู้เป็นครูจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ ประเภทของบรรยากาศ หลักการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนและการจัดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ (ประคินันท์ อุปรมย์, 2523 : 30)

1. ความหมายของการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน เพื่อช่วยส่งเสริมให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยสร้างความสนใจใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ตลอดจนช่วยสร้างเสริมความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน

2. ความสำคัญของการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

จากการสำรวจเอกสารงานวิจัย ได้ค้นพบว่า บรรยากาศในชั้นเรียนเป็นส่วนหนึ่ง ที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสนใจในบทเรียนและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ที่ครูให้ความเอื้ออาทรต่อนักเรียน ที่นักเรียนกับนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีมิตรต่อกันที่มีระเบียบ มีความสะอาด เหล่านี้เป็นบรรยากาศที่นักเรียนต้องการ ทำให้นักเรียนมีความสุขที่ได้มาโรงเรียนและในการเรียนร่วมกับเพื่อน ๆ ถ้าครูผู้สอนสามารถสร้างความรู้สึกนี้ให้เกิดขึ้นต่อนักเรียนได้ก็นับ ว่าครูได้ทำหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชนของประเทศชาติให้เติบโตขึ้นอย่างสมบูรณ์ทั้งทางด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์และสังคม โดยแท้จริง ดังนั้น การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2531) ซึ่งประมวลได้ดังนี้

2.1 ช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น เช่น ห้องเรียนที่ไม่คับแคบจนเกินไป ทำให้นักเรียนเกิดความคล่องตัวในการทำกิจกรรม

2.2 ช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงามและความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน เช่น ห้องเรียนที่สะอาด ที่จัดโต๊ะเก้าอี้ไว้อย่างเป็นระเบียบ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน นักเรียนจะซึมซับสิ่งเหล่านี้ไว้โดยไม่รู้ตัว

2.3 ช่วยส่งเสริมสุขภาพที่ดีให้แก่ผู้เรียน เช่น มีแสงสว่างที่เหมาะสม มีที่นั่งไม่ไกลกระดานดำมากเกินไป มีขนาดโต๊ะ เก้าอี้ที่เหมาะสมกับวัย รูปร่างของนักเรียนนักศึกษา

2.4 ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างความสนใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดมุมวิชาการต่าง ๆ การจัดป้ายนิเทศ การตกแต่งห้องเรียนด้วยผลงานของนักเรียน

2.5 ช่วยส่งเสริมการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่น การฝึกให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การฝึกให้มีธรรมาจริยธรรมในการอยู่ร่วมกัน ฯลฯ

2.6 ช่วยสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนและการมาโรงเรียน เพราะในชั้นเรียนมีครูที่เข้าใจนักเรียน ให้ความเมตตาเอื้ออารีต่อนักเรียน และนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน กล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนจะช่วยส่งเสริมและสร้างเสริมผู้เรียนในด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคมได้เป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนเรียนด้วยความสุข รักการเรียนและเป็นคนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ในที่สุด

3. บรรยากาศที่พึงปรารถนาในชั้นเรียน

ในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนต่างปรารถนาให้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น และผู้เรียนเกิดพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร บรรยากาศในชั้นเรียนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้ความปรารถนานี้เป็นจริง

พรณี ชูทัย (2522 : 261 – 263) กล่าวถึงบรรยากาศในชั้นเรียนที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการสอน จัดแบ่งได้ 6 ลักษณะ สรุปได้ดังนี้

1. บรรยากาศที่ท้าทาย (Challenge) เป็นบรรยากาศที่ครูกระตุ้นให้กำลังใจนักเรียนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการทำงาน นักเรียนจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และพยายามทำงานให้สำเร็จ

2. บรรยากาศที่มีอิสระ (Freedom) เป็นบรรยากาศที่นักเรียนมีโอกาสได้คิด ได้ตัดสินใจเลือกสิ่งที่มีความหมายและมีคุณค่า รวมถึงโอกาสที่จะทำผิดด้วย โดยปราศจากความกลัวและวิตกกังวล บรรยากาศเช่นนี้จะส่งเสริมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะปฏิบัติกิจกรรมด้วยความตั้งใจโดยไม่รู้สึกตึงเครียด

3. บรรยากาศที่มีการยอมรับนับถือ (Respect) เป็นบรรยากาศที่ครูรู้สึกว่านักเรียนเป็นบุคคลสำคัญ มีคุณค่า และสามารถเรียนได้ อันส่งผลให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและเกิดการยอมรับนับถือตนเอง

4. บรรยากาศที่มีความอบอุ่น (Warmth) เป็นบรรยากาศทางด้านจิตใจ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการเรียน การที่ครูมีความเข้าใจนักเรียน เป็นมิตร ยอมรับให้ความช่วยเหลือ จะทำให้นักเรียนเกิดความอบอุ่น สบายใจ รักครู รักโรงเรียน และรักการมาเรียน

5. บรรยากาศแห่งการควบคุม (Control) การควบคุมในที่นี้ หมายถึง การฝึกให้นักเรียนมีระเบียบวินัย มีใช้การควบคุม ไม่ให้อิสระ ครูต้องมีเทคนิคในการปกครองชั้นเรียน และฝึกให้นักเรียนรู้จักใช้สิทธิหน้าที่ของตนเองอย่างมีขอบเขต

6. บรรยากาศแห่งความสำเร็จ (Success) เป็นบรรยากาศที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกประสบความสำเร็จในงานที่ทำ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ผู้สอนจึงควรพูดถึงสิ่งที่ผู้เรียนประสบความสำเร็จให้มากกว่าการพูดถึงความล้มเหลว เพราะการที่คนเราคำนิ่งถึงความล้มเหลวจึงมีผลทำให้ความคาดหวังต่ำ ซึ่งไม่ส่งเสริมให้การเรียนรู้ดีขึ้น

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2557 : 9) กล่าวถึง บรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ว่า ครูควรสร้างให้สภาพแวดล้อมในการเรียนมีคุณภาพ โดยหากิจกรรมที่ทำทลายความสามารถของผู้เรียนไป กระตุ้นความสนใจแก่ผู้เรียน ให้มีประสบการณ์ที่สนุกสนานเหมาะกับระดับความสามารถของพวกเขา ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ไม่นิ่งเฉย กิจกรรมเหล่านั้นต้องไม่ทำให้ผู้เรียนท้อแท้ คับข้องใจ หรือสร้างความเบื่อหน่ายในการเรียน แต่ถ้ากิจกรรมการเรียนรู้ที่มากและยากเกินไปผู้เรียนจะรู้สึกถูกคุกคาม และท้อแท้ได้เช่นกัน ดังนั้น ในการเรียนครูควรจัดสภาพแวดล้อมที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เช่น ให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันและเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม เขาจะรู้สึกปลอดภัย และเมื่อเขาทำงานกลุ่มผู้เรียนในกลุ่มต้องมีโอกาสประสบความสำเร็จในงานนั้น ให้เขามีอำนาจในการเลือกทำงานด้วยตนเอง รวมทั้งรับผิดชอบและตัดสินใจในการทำงานของเขา ซึ่งเป็นการฝึกวินัยการเรียนรู้ไปในตัว แต่ถ้างานออกมาไม่มีคุณภาพ ครูต้องให้คำแนะนำ ชี้แนะ การทำงานจนพวกเขาทั้งกลุ่มหรือรายบุคคลทุกคนให้ประสบความสำเร็จจนได้ ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วนักเรียนจะต้องการความช่วยเหลือ และต้องการเห็นว่าคุณคอยห่วงใย คอยเตือนและหวังดี ซึ่งหากครูทำได้จะช่วยให้ผู้เรียนตั้งใจเรียน เนื่องจากการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีให้แก่ผู้เรียนนั่นเอง

4. ประเภทของบรรยากาศในชั้นเรียน

สุมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 13) ได้สรุปผลการวิจัยเรื่องสภาพในปัจจุบันและปัญหาด้านการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาไว้ สรุปได้ว่า บรรยากาศในชั้นเรียนต้องมีลักษณะทางกายภาพที่อำนวยความสะดวกต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สร้างความสนใจใฝ่รู้และศรัทธาต่อการเรียน นอกจากนี้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนักเรียนและระหว่างครูกับนักเรียน ความรักและศรัทธาที่ครูและนักเรียนมีต่อกัน การเรียนที่รื่นรมย์ปราศจากความกลัวและวิตกกังวล สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ได้ดี ดังนั้นจึงสามารถแบ่งประเภทของบรรยากาศในชั้นเรียนได้ 2 ประเภทคือ

4.1 บรรยากาศทางกายภาพ (Physical Atmosphere) หรือบรรยากาศทางด้านวัตถุ หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย น่าดู มี

ความสะอาด มีเครื่องใช้และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมให้การเรียนรู้ของนักเรียน สะดวกขึ้น เช่น ห้องเรียนมีขนาดเหมาะสม แสงเข้าถูกทาง และมีแสงสว่างเพียงพอ โต๊ะเก้าอี้มีขนาดเหมาะสมกับวัยนักเรียน รวมตลอดไปถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เสริมความรู้ เช่น ป้ายนิเทศ มุมวิชาการ ชั้นวางหนังสือ โต๊ะวางสื่อการสอน ฯลฯ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้เกิดความสบายตา สบายใจ แก่ผู้พบเห็น ถ้าจะกล่าวโดยละเอียดแล้ว การจัดบรรยากาศทางด้านกายภาพ ได้แก่ การจัดสิ่งต่อไปนี้

4.1.1 การจัดโต๊ะเรียนและเก้าอี้ของนักเรียน

- 1) ให้มีขนาดเหมาะสมกับรูปร่างและวัยของนักเรียน
- 2) ให้มีช่องว่างระหว่างแถวที่นักเรียนจะลุกนั่งได้สะดวก และทำกิจกรรมได้คล่องตัว
- 3) ให้มีความสะดวกต่อการทำความสะอาดและเคลื่อนย้ายเปลี่ยนรูปแบบที่นั่งเรียน
- 4) ให้มีรูปแบบที่ไม่จำเจ เช่น อาจเปลี่ยนเป็นรูปตัวที ตัวยู รูปครึ่งวงกลม หรือเข้ากลุ่มเป็นวงกลม ได้อย่างเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน
- 5) ให้นักเรียนที่นั่งทุกจุดอ่านกระดานคำได้ชัดเจน
- 6) แถวหน้าของโต๊ะเรียนควรอยู่ห่างจากกระดานคำพอสมควร ไม่น้อยกว่า 3 เมตร ไม่ควรจัดโต๊ะติดกระดานคำมากเกินไป ให้นักเรียนต้องแหงนมองกระดานคำ และหายใจเอาฝุ่นชอล์กเข้าไปมาก ทำให้เสียสุขภาพ

4.1.2 การจัดโต๊ะครู

- 1) ให้อยู่ในจุดที่เหมาะสม อาจจัดไว้หน้าห้อง ข้างห้อง หรือหลังห้องก็ได้ งานวิจัยบางเรื่องเสนอแนะให้จัดโต๊ะครูไว้ด้านหลังห้องเพื่อให้มองเห็นนักเรียนได้อย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม การจัดโต๊ะครูนั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบการจัดที่นั่งของนักเรียนด้วย
- 2) ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งบนโต๊ะและในลิ้นชักโต๊ะ เพื่อสะดวกต่อการทำงานของครู และการวางสมุดงานของนักเรียน ตลอดจนเพื่อปลูกฝัง ลักษณะนิสัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่นักเรียน

4.1.3 การจัดป้ายนิเทศ ควรป้ายนิเทศไว้ที่ฝาผนังของห้องเรียน ส่วนใหญ่จะติดไว้ที่ข้างกระดานดำทั้ง 2 ข้าง ครูควรใช้ป้ายนิเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

- 1) จัดตกแต่งออกแบบให้สวยงาม น่าดู สร้างความสนใจให้แก่
นักเรียน

2) จัดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับบทเรียน อาจใช้ติดสรุปบทเรียน ทบทวนบทเรียน หรือเสริมความรู้ให้นักเรียน

3) จัดให้ใหม่อยู่เสมอ สอดคล้องกับเหตุการณ์สำคัญ หรือวันสำคัญ ต่าง ๆ ที่นักเรียนและควรรู้

4) จัดคิดผลงานของนักเรียนและแผนภูมิแสดงความก้าวหน้าในการ เรียนของนักเรียนจะเป็นกรให้แรงจูงใจที่น่าสนใจวิธีหนึ่ง แนวการจัดป้ายนิเทศ เพื่อให้การจัด ป้ายนิเทศได้ประโยชน์คุ้มค่า ควรคำนึงถึงแนวการจัดป้ายนิเทศในข้อต่อไปนี้

4.1) กำหนดเนื้อหาที่จะจัด ศึกษาเนื้อหาที่จะจัด โดยละเอียด เพื่อให้ได้แนวความคิดหลัก หรือสาระสำคัญ เขียนสรุป หรือจำแนกไว้เป็นข้อ ๆ

4.2) กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัด โดยคำนึงถึงแนวความคิด สาระสำคัญของเรื่องและคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายว่าต้องการให้เขาทำอะไร แะไหน อย่างไร

4.3) กำหนดชื่อเรื่อง นับว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยดึงดูดความ สนใจของผู้ดู ชื่อเรื่องที่ดีต้องเป็นใจความสั้น ๆ ก็นใจความให้ความหมายชัดเจน ทำทาย อาจมี ลักษณะเป็นคำถามและชี้ให้เห็นวัตถุประสงค์ในการจัดแผ่นป้าย

4.4) วางแผนการจัดคร่าว ๆ ไว้ในใจว่าจะใช้วัสดุอะไรบ้าง แล้ว จึงช่วยกันจัดหาสิ่งเหล่านั้น อาจเป็นรูปภาพ แผนภาพ ภาพสเก็ตซ์ หรือจำลอง การ์ตูนเท่าที่ พอดีหาได้

4.5) ออกแบบการจัดที่แน่นอน โดยคำนึงถึงสิ่งที่มีอยู่ โดยสเก็ตซ์ รูปแบบการจัดลงบนกระดาษรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าคล้ายแผ่นป้ายว่าจะวางหัวเรื่อง รูปภาพ และ สิ่งต่าง ๆ ในตำแหน่งใด คำบรรยายอยู่ตรงไหน ใช้เส้นโยงอย่างไรจึงจะน่าสนใจ ควรออกแบบสัก 2 – 3 รูปแบบ แล้วเลือกเอารูปแบบที่ดีที่สุด

4.6) ลงมือจัดเตรียมชิ้นส่วนต่าง ๆ ให้มีขนาดและและอยู่ใน สภาพพร้อมที่จะขึ้นแสดงบนแผ่นป้ายได้อย่างเหมาะสม หัวเรื่องจะใช้วิธีใด ภาพต้องฉีกใหม่ คำบรรยายจะอย่างไร เตรียมให้พร้อม

4.7) ลงมือจัดจริงบนแผ่นป้ายตามรูปแบบที่วางไว้ อาจทดลอง วางบนพื้นราบในพื้นที่เท่าแผ่นป้ายก่อน เพื่อกระยะที่เหมาะสมก่อนนำไปใช้จริง

4.1.4 การจัดสภาพห้องเรียน ต้องให้ถูกสุขลักษณะ กล่าวคือ

1) มีอากาศถ่ายเทได้ดี มีหน้าต่างพอเพียง และมีประตูเข้าออกได้ สะดวก

2) มีแสงสว่างพอเหมาะ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนอ่านหนังสือ ได้ชัดเจนเพื่อเป็นการถนอมสายตา ควรใช้ไฟฟ้าช่วย ถ้ามีแสงสว่างน้อยเกินไป

3) ปราศจากสิ่งรบกวนต่าง ๆ เช่น เสียง กลิ่น คว้น ฝุ่น ฯลฯ

4) มีความสะอาด โดยฝึกให้นักเรียนร่วมรับผิดชอบช่วยกันเก็บกวาด เช็ดถู เป็นการปลูกฝังนิสัยรักความสะอาด และฝึกการทำงานร่วมกัน

4.2 การจัดบรรยากาศทางด้านจิตวิทยา (Psychological Atmosphere)

4.2.1 การจัดบรรยากาศทางด้านจิตวิทยาหรือทางด้านจิตใจ จะช่วยสร้างความรู้สึกให้นักเรียนเกิดความสุขใจในการเรียน ปราศจากความกลัวและวิตกกังวล มีบรรยากาศของการสร้างสรรค์เร้าความสนใจ ให้นักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยความสุข ได้แก่

1) องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อสุขจิตของนักเรียน

สภาพจิตที่ดีเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา เพราะการมีสภาพจิตที่ดีจะทำให้สามารถใช้ศักยภาพต่าง ๆ ในการทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี โรงเรียนที่สามารถจัดบรรยากาศในโรงเรียน ทั้งในชั้นเรียนและนอกห้องเรียน ที่ส่งเสริมสภาพจิตที่ดีของนักเรียน และบุคลากรในโรงเรียนก็จะช่วยทำหน้าที่ของทุกฝ่ายเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ที่สำคัญคือส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ทำให้นักเรียนสามารถเรียนหรือทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ (ประดิษฐ์ เอกทัศน์. 2556 : 204-205) ดังนี้

1.1) องค์ประกอบส่วนบุคคลของนักเรียน ได้แก่ สภาพร่างกายของนักเรียนอ่อนแอ ขาดสารอาหาร หรือเจ็บป่วย พัฒนาการทางเขาวนปัญญาต่ำ ขาดความสนใจในการเรียน รวมทั้งปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้มีผลต่อสภาพของนักเรียนโดยตรง

1.2) ความแตกต่างระหว่างนักเรียนแต่ละคนในชั้นเรียน ถ้าหากนักเรียนในแต่ละชั้นเรียนมีความแตกต่างกันมาก ย่อมเกิดปัญหาแก่ครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการตอบสนองความต้องการให้ทั่วถึงแก่นักเรียนทุกคน หากครูไม่สามารถจัดประสบการณ์การเรียนการสอนที่มีความหมายให้แก่แก่นักเรียนทุกคนได้ ปัญหาต่าง ๆ อาจเกิดขึ้นตามมา

1.3) จำนวนนักเรียนในชั้นเรียน จำนวนนักเรียนในชั้นเรียนที่มีมากเกินไป เป็นเหตุให้ครูไม่สามารถดูแลหรือเอาใจใส่นักเรียนได้ทั่วถึง ครูไม่รู้จักนักเรียนทุก

คน อันจะทำให้ส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนได้ไม่ทั่วถึง อีกทั้งนักเรียนบางคนอาจจะไม่เคยได้รับความสนใจจากครูเลย

1.4) วินัยเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต การมีวินัยเป็นสิ่งที่ดีงามและส่งเสริมสุขภาพจิต แต่หากครูขาดความเข้าใจในการเสริมสร้างวินัย ใช้วิธีการที่ไม่เหมาะสม เช่น เข้มงวดมากเกินไป ไม่ทำความเข้าใจที่ถูกต้องกับเด็ก รวมทั้งการลงโทษที่รุนแรงเกินไปไม่ถูกต้องกับกาลเทศะเมื่อนักเรียนทำผิดหรือขาดระเบียบวินัย ปัญหาสุขภาพจิตของนักเรียนอาจเกิดขึ้นได้

1.5) สภาพแวดล้อมในชั้นเรียนหรือโรงเรียน สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียน ไม่มีการจัดบรรยากาศหรือจัดกิจกรรมในชั้นเรียนให้น่าอยู่หรือน่าเรียน โรงเรียนตั้งอยู่ในที่ที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งบรรยากาศในโรงเรียนไม่ร่มรื่น ไม่มีสนามสำหรับเล่นกีฬาหรือทำกิจกรรมกลางแจ้ง ห้องน้ำห้องส้วมสกปรก โรงอาหารไม่สะอาดถูกสุขลักษณะ สภาพแวดล้อมเหล่านี้ล้วนมีผลต่อสุขภาพจิตของนักเรียนด้วย ผู้บริหาร ครู และชุมชนควรร่วมมือกันสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีให้เกิดขึ้นในโรงเรียนให้จงได้

1.6) ครู ครูจัดเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อสุขภาพจิตของนักเรียน ปัญหาสุขภาพจิตที่อาจเกิดจากครู ได้แก่ 1) ครูสอนไม่ดี มีความรู้ไม่พอใช้เทคนิควิธีการสอนไม่เหมาะสม ขาดหลักจิตวิทยาในการเรียนการสอน ทำให้นักเรียนประสบความล้มเหลวในการเรียน 2) ครูประพฤติตนไม่เหมาะสม ทำให้นักเรียนและผู้ปกครองขาดความนับถือ 3) ครูมีอารมณ์รุนแรง เกรี้ยวเกรียด คุร้าย ลงโทษด้วยความรุนแรง (4) นักเรียนได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม และไม่ได้รับความเมตตาจากครู เป็นนักเรียนที่ครูไม่ชอบ 5) ครูนำอารมณ์ที่เกิดจากเรื่องส่วนตัวมาระบายลงในชั้นเรียนกับนักเรียน โดยแยกเรื่องส่วนตัวกับหน้าที่การงานไม่ได้ และ 6) นักเรียนไม่มีโอกาสพักในช่วงเวลาเรียน เรียนหนักเกินไป การบ้านไม่เหมาะสมกับความสามารถและเวลาของนักเรียน

1.7) สภาพทางครอบครัว ครอบครัวมีส่วนก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตและมีผลโดยตรงต่อสุขภาพของนักเรียน สภาพทางครอบครัวที่อาจจะมีผลต่อสุขภาพจิต ได้แก่ 1) นักเรียนไม่ได้รับการพัฒนาที่ถูกต้องทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และอารมณ์ 2) พี่น้องมีจำนวนหลายคน เกิดการแข่งขันกันโดยไม่รู้ตัว 3) ครอบครัวมีบรรยากาศที่เต็มไปด้วยอารมณ์ต่าง ๆ มากเกินไป 4) พ่อแม่ไม่หัดให้นักเรียนได้พึ่งพาตนเอง 5) พ่อแม่ทำงานมากจนไม่มีเวลาให้ลูก 6) พ่อแม่ไม่มีความอบอุ่นทางใจให้แก่ลูก และ 7) พ่อแม่ไม่สนับสนุนลูกรักโรงเรียน หรือไม่สนับสนุนให้รักและเคารพครู โดยไม่มีเหตุผล

2) การปรับตนแบบผิด ๆ ของนักเรียนในโรงเรียน

พฤติกรรมที่แสดงออกในโรงเรียนมีมากมาย ทั้งที่เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ครูต้องส่งเสริมพัฒนาให้คงไว้ และพฤติกรรมที่ครูจะต้องให้ความสนใจทำความเข้าใจและหาทางแก้ไข พฤติกรรมดังกล่าวคือ พฤติกรรมปรับตนแบบผิดๆ (Maladjusted Behavior) ซึ่งสามารถสรุปลักษณะของนักเรียนที่มีปัญหาสุขภาพจิตดังนี้ (ประดิษฐ์ เอกทัพนธ์. 2556 : 203-204)

- 2.1) แสดงอาการเบื่อหน่ายในการเรียน เช่น แสดงอาการไม่สนใจเรียน เหม่อลอย หลับ หรือเล่นวัสดุสิ่งของอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียน
- 2.2) ขาดโรงเรียนบ่อย มาสาย หรือหนีโรงเรียนเป็นประจำโดยมีข้ออ้างไม่สมเหตุสมผล
- 2.3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเดิม ทั้งที่เคยเป็นเด็กที่ตั้งใจเรียนเอาใจใส่ในการเรียนและเรียนดีมาก่อน
- 2.4) มีอารมณ์ไม่มั่นคง เช่น บางครั้งน้อยใจ บางครั้งแสดงอาการโกรธ หรือหัวเราะดีไม่สมเหตุสมผล
- 2.5) ไม่ทำงานตามที่ครูมอบหมาย หรือไม่เอาใจใส่ เสร็จช้าไม่เรียบร้อย
- 2.6) ชอบก่อแกล้ง หรือทำกิริยาแปลกๆ เพื่อเรียกร้องความสนใจในห้องเรียน เช่น ทำลายสิ่งของในห้องเรียน ส่งเสียงดัง แกล้งครูและเพื่อนร่วมชั้นเรียน
- 2.7) ปรับตัวเข้ากับเพื่อนไม่ได้ มักก่อเรื่อง หรือไม่ยอมเข้าหาเพื่อน
- 2.8) แสดงความรู้สึกมีปมด้อย และขาดความเชื่อมั่นในตนเอง
- 2.9) มีความรู้สึกไม่ดีต่อตนเอง ทำร้ายตนเอง หรือแยกตัวเองเพียงลำพัง
- 2.10) มีความวิตกกังวล เคร่งเครียด และจริงจังมากเกินไป
- 2.11) มีความอิจฉาริษยา เกลียดชังคนอื่นและหยาบคาย
- 2.12) ลักขโมย ถ่วงละเมิดสิทธิและทรัพย์สินคนอื่นโดยพลการ
- 2.13) มีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง ชอบทำลายสิ่งของหรือทำร้ายผู้อื่น

3) เทคนิคการปกครองชั้นเรียนของครู

เทคนิคหรือวิธีการที่ครูใช้ปกครองชั้นเรียนมีส่วนส่งเสริมในการสร้างบรรยากาศทางจิตวิทยา กล่าวคือ ถ้าผู้ปกครองชั้นเรียนด้วยความยุติธรรม ยึดหลักประชาธิปไตย ใ้ระเบียบกฎเกณฑ์ที่ทุกคนยอมรับ ยินดีปฏิบัติ นักเรียนก็จะอยู่ในห้องเรียนอย่างมีความสุข เกิดความรู้สึกอบอุ่นพอใจและสบายใจ ในทางตรงกันข้าม ถ้าครูโหด ไม่ยุติธรรม เลือกลงโทษที่ซ้ง ปกครองชั้นเรียนแบบเผด็จการ นักเรียนจะเกิดความรู้สึกไม่ศรัทธาครู ไม่เห็นคุณค่าของระเบียบก่าเกณฑ์ ส่งผลให้นักเรียนไม่สนใจเรียน ไม่อยากมาโรงเรียนในที่สุด ดังนั้นเทคนิควิธีการปกครองชั้นเรียนของครูจึงมีความสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาด้วยในการปกครองชั้นเรียน ครูควรยึดหลักต่อไปนี้

3.1) หลักประชาธิปไตย ครูควรให้ความสำคัญต่อนักเรียนเท่าเทียมกัน ให้ความ สามารถให้อิสระ ให้ออกาสแก่ทุกคนในการแสดงความคิดเห็น ขณะเดียวกันครูต้องใจกว้าง ยินดีรับฟังความเห็นของทุกคน และควรฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตนตามสิทธิหน้าที่ รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่นให้รู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างประชาธิปไตย

3.2) หลักความยุติธรรม ครูควรปกครองโดยใช้หลักความยุติธรรมแก่นักเรียนทุกคนโดยทั่วถึง นักเรียนจะเคารพศรัทธาครู และยินดีปฏิบัติตามกฎระเบียบของครู ยินดีปฏิบัติตามคำอบรมสั่งสอนของครู ตลอดจนไม่สร้างปัญหาในชั้นเรียน

3.3) หลักพรหมวิหาร 4 อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

3.3.1) เมตตา หมายถึง ความรักและเอ็นดู ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข

3.3.2) กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

3.3.3) มุทิตา หมายถึง ความยินดีด้วยเมื่อผู้อื่นได้ลาภยศ สุข

สรรเสริญ

3.3.4) อุเบกขา หมายถึง ความเที่ยงธรรม การวางตัวเป็น

กลาง การวางใจเฉย

ถ้าทุกคนยึดหลักพรหมวิหาร 4 ในการปกครองชั้นเรียน นอกจากจะทำให้นักเรียนมีความเคารพศรัทธาครู และมีความสุขในการเรียนแล้วยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่นักเรียนด้วย

3.4) หลักความใกล้ชิด การที่ครูแสดงความเอาใจใส่ ความสนใจ ให้ความใกล้ชิดกับนักเรียน เป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างบรรยากาศทางด้านจิตวิทยา วิธีการแสดงความสนใจ นักเรียนทำได้หลายวิธี จิตรา วสุวานิช (2531 : 135) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

3.4.1) ครูจะต้องรู้จักนักเรียนในชั้นทุกคน รู้จักชื่อจริง ชื่อเล่น ความสนใจของเด็กแต่ละคน เป็นต้นว่า งานอดิเรก มีพี่น้องกี่คน จุดเด่น จุดด้อย ของนักเรียนแต่ละคน

3.4.2) ครูจะต้องแสดงความสนใจในสารทุกข์สุขดิบของเด็กแต่ละคน เช่น หมั่นถามความเป็นไปของพี่น้อง ความคืบหน้าของการสะสมแต้มปี คือ ไม่เพียงรู้แต่ว่าเด็กเป็นอะไรในข้อ 1 แต่รู้ข่าวคราวเคลื่อนไหวของสิ่งเหล่านั้นด้วย

3.4.3) ครูจะมอบเวลาของตนเพื่อเด็ก เวลาที่นอกเหนือจากงานสอน ได้แก่ เวลาเย็นหลังเลิกเรียน ช่วงพักระหว่างการเรียน เพื่อช่วยเด็กที่ต้องการการช่วยเหลือเป็นพิเศษ ว่าต้องการขอคำปรึกษา ต้องการขอคำแนะนำในการหารายได้พิเศษ ครูจะต้องพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเด็กได้ตลอดเวลา

3.4.4) ครูจะต้องใกล้ชิด สัมผัสทั้งร่างกายและจิตใจ คำสั่งสอนและการกระทำของครูจะต้องสอดคล้องกัน เป็นต้นว่า ถ้าครูจะอบรมสั่งสอนเด็กเรื่องความซื่อสัตย์ ครูจะต้องปฏิบัติตนเป็นคนซื่อสัตย์ด้วยเช่นกัน กายสัมผัสก็เป็นสิ่งจำเป็น การจับต้องตัวบ้าง จะเป็นสื่อ นำให้เด็กรู้สึกถึงความใกล้ชิดสนิทสนม

5. การเสริมสร้างและการส่งเสริมเด็กให้มีมีสุขภาพจิตสมบูรณ์

ครูและบุคลากรทุกฝ่ายใน โรงเรียนที่มีหน้าที่โดยตรงในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนได้รับการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน หรือส่งผลให้นักเรียนมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา การเสริมสร้างให้นักเรียนมีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์นั้น (ประดิษฐ์ เอกทัศน์. 2556 : 211-215) เสนอแนะไว้ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสม สอดคล้องกับวัย ความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของเด็ก เพราะว่าหากนักเรียนได้เรียน ได้ร่วมกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเอง สนองความต้องการสอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดก็จะเกิดแรงจูงใจ มีความกระตือรือร้นและร่วมกิจกรรมอย่างมีความสุข หากเนื้อหาหรือกิจกรรมมากหรือยากจนเกินไป เด็กจะเกิดความเบื่อหน่าย ท้อถอย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง หากกิจกรรมการสอนไม่สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ก็จะทำให้เด็กเกิดความขัดข้องใจ วิตกกังวล ไม่มีความสุขในกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น

2. จัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนการสอน สิ่งแวดล้อมที่ดีจะช่วยให้ นักเรียนรู้สึกสบายใจ เกิดความรัก ความภูมิใจในสถาบันของตนเอง นอกจากนี้บรรยากาศในห้องเรียนควรจัดให้น่าอยู่สะอาดสะอ้าน ตกแต่งให้สวยงาม อากาศถ่ายเทได้สะดวก และมีแสงสว่างให้เพียงพอ

3. การจัดการความเครียด (Managing Stress) ความเครียดเป็นปัญหาสำคัญมากในปัจจุบัน โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก และรู้สึกว่าตนเองอยู่ในสถานะที่ถูกคาดหวังสูง การจัดการความเครียดสามารถทำได้ใน 3 ลักษณะ คือ 1) การเน้นแก้ปัญหาโดยตรง (Problem – focused Coping) ช่วยให้นักเรียนค้นหาสาเหตุที่ทำให้เกิดความเครียดและแก้ไขที่สาเหตุนั้น 2) การเน้นที่อารมณ์ (Emotion Focused Coping) จัดให้มีการบริการหรือกิจกรรมที่ผ่อนคลายความเครียด การให้คำปรึกษาในรูปแบบต่าง ๆ และ 3) เน้นการสร้างสัมพันธภาพที่ดี (Relationship - focused Coping) เป็นการจัดการความเครียดโดยใช้สัมพันธภาพทางสังคม เช่น กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน โครงการครูพ่อครูแม่ เป็นต้น

4. จัดบริการต่าง ๆ ที่สนับสนุนการเรียนการสอน เช่น บริการห้องสมุดที่มีตำรา เอกสาร ที่หลากหลาย บริการด้านพยาบาล การสหกรณ์ อาหารที่สะอาดถูกสุขลักษณะ และมีคุณภาพ รวมทั้งบริการอื่น ๆ

5. การส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตน มีจุดเด่นจุดด้อยอย่างไร มีความสนใจต้องการอะไร ครูควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้ค้นพบหรือรู้จักตนเอง เพื่อจะทำให้เด็กสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้เหมาะสมขึ้น

6. การส่งเสริมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่คณะ เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้บทบาทของตนเองในกลุ่ม สามารถปรับตัวเข้ากับสมาชิกในกลุ่มได้ และยังปลูกฝังให้นักเรียนได้ฝึกตนเองในการทำงานเพื่อหมู่คณะ

7. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมนันทนาการ เป็นการพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ของนักเรียนให้เข้มแข็งขึ้นจากการได้ร่วมกิจกรรมที่ตนเองชอบ สนใจและมีความถนัด ก็จะทำให้ นักเรียนมีความสุขในการได้ร่วมกิจกรรม เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนางานที่ตนเองทำอยู่ นอกจากนี้ทางโรงเรียนควรจัดกิจกรรมนันทนาการ เพื่อความผ่อนคลาย เพื่อความสนุกสนาน เพื่อมิตรภาพและความสมัครสมานสามัคคี ตลอดจนเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

8. การจัดบริการแนะแนวในโรงเรียน เพื่อให้บริการแนะแนวเป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่ม ให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม

เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ตลอดจนส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน บรรยากาศการเรียนที่ดีจะมีผลต่อความสำเร็จของผู้สอนและความสำเร็จของผู้เรียน โดยครูผู้สอนควรสร้างให้เกิดบรรยากาศการเรียนที่ดีเพื่อการเรียนรู้ที่บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ตั้งไว้ และการสร้างบรรยากาศที่ดีที่ควรเอื้อต่อการเรียนรู้ให้มากที่สุด เพื่อเป็นตัวช่วยให้ครูและนักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ดี และรวดเร็ว

หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

1. ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้ ตามความหมายทางจิตวิทยา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอย่างค่อนข้างถาวร อันเป็นผลมาจากการฝึกฝนหรือการมีประสบการณ์ จากความหมายดังกล่าว พฤติกรรมของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้จะต้องมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจะต้องเปลี่ยนไปอย่างค่อนข้างถาวร จึงจะถือว่าเป็นการเรียนรู้ขึ้น หากเป็นการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวก็ยังไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้ เช่น นักศึกษาพยายามเรียนรู้การออกเสียงภาษาต่างประเทศ บางคำ หากนักศึกษาออกเสียงได้ถูกต้องเพียงครั้งหนึ่ง แต่ไม่สามารถออกเสียงซ้ำให้ถูกต้องได้อีก ก็ไม่นับว่านักศึกษาเกิดการเรียนรู้การออกเสียงภาษาต่างประเทศ ดังนั้นจะถือว่านักศึกษาเกิดการเรียนรู้ก็ต่อเมื่อออกเสียงคำ ดังกล่าวได้ถูกต้องหลายครั้ง ซึ่งก็คือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรนั่นเอง อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแต่เปลี่ยนแปลงชั่วคราวอันเนื่องมาจากการที่ร่างกายได้รับสารเคมี ยาบางชนิด หรือเกิดจากความเหนื่อยล้า เจ็บป่วยลักษณะดังกล่าวไม่ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนั้นเกิดจากการเรียนรู้

2. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจะต้องเกิดจากการฝึกฝน หรือเคมี

ประสบการณ์นั้น ๆ มาก่อน เช่น ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ ต้องได้รับการฝึกฝน และถ้าสามารถใช้เป็นแสดงว่าเกิดการเรียนรู้ หรือความสามารถในการขับรถ ซึ่งไม่มีใครขับรถเป็นมาแต่กำเนิด ต้องได้รับการฝึกฝน หรือมีประสบการณ์ จึงจะขับรถเป็น ในประเด็นนี้มีพฤติกรรมบางอย่างที่เกิดขึ้นโดยที่เราไม่ต้องฝึกฝนหรือมีประสบการณ์ ได้แก่ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเจริญเติบโต หรือการมีวุฒิภาวะ และพฤติกรรมที่เกิดจากแนวโน้มการตอบสนองของเฝ้าพันธุ์ (ธีระพร อูวรรณโน, 2532 : 285) ยกตัวอย่างแต่ละด้าน ดังนี้ ในด้านกระบวนการเจริญเติบโต หรือการมีวุฒิภาวะ ได้แก่ การที่เด็ก 2 ขวบ สามารถเดินได้เอง

ขณะที่เด็ก 6 เดือน ไม่สามารถเดินได้ ฉะนั้นการเดินจึงไม่จัดเป็นการเรียนรู้แต่เกิดเพราะมี วุฒิภาวะ เป็นต้น ส่วนในด้านแนวโน้มการตอบสนองของเส้นประสาทไขว้และฮิลการ์ดใช้ใน ความหมาย ที่หมายถึงปฏิกิริยาสะท้อน (Reflex) เช่น กระพริบตาเมื่อฝุ่นเข้าตา ชักมือหนีเมื่อ โคนของร้อน พฤติกรรมเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากการเรียนรู้ แต่เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเองตาม ธรรมชาติของเส้นประสาทไขว้

2. หลักการของทฤษฎีสิ่งเร้าและการตอบสนอง

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสิ่งเร้าและการตอบสนอง (S-R Theory) ทฤษฎีนี้มีชื่อเรียก หลายชื่อ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษมีชื่อเรียกต่าง ๆ เช่น Associative Theory, Associationism, Behaviorism เป็นต้น นักจิตวิทยาที่สำคัญในกลุ่มนี้คือ Pavlov, Watson, Thorndike, Guthrie, Hull and Skinner

ทฤษฎีนี้ได้อธิบายว่า พื้นฐานการกระทำของบุคคลขึ้นอยู่กับอิทธิพลของ สิ่งแวดล้อม (Passive) หน้าที่ของผู้สอนคือจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยมีสิ่งที่ ต้องคำนึงถึงดังนี้

1. การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการตอบสนอง หรือ พฤติกรรมการเรียนรู้ โดยมีลักษณะทางการสอน และการเรียนที่สัมพันธ์กันมากขึ้น เช่น การให้ รางวัล หรือการทำโทษ หรือการชมเชย เป็นต้น ผู้สอนจึงควรจะต้องหาวิธีกระตุ้นให้ผู้เรียนมี ความใคร่รู้ใคร่เรียนมากที่สุด
2. การฝึกฝน (Practice) ได้แก่ การให้ทำแบบฝึกหัด หรือการฝึกซ้ำ เพื่อให้เกิด ทักษะในการแก้ปัญหา ที่สัมพันธ์โดยเฉพาะวิชาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติ
3. การรู้ผลการกระทำ (Feedback) ได้แก่ การสามารถให้ผู้เรียนได้รู้ผลการ ปฏิบัติได้ทันที เพื่อจะทำให้ผู้เรียนปรับพฤติกรรมได้ถูกต้อง อันจะเป็นหนทางการเรียนรู้ที่ดี หน้าที่ของผู้สอน จึงควรจะต้องพยายามหาวิธีการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ แห่งความสำเร็จ
4. การสรุปเป็นกฎเกณฑ์ (Generalization) ได้แก่ การได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สามารถสร้างมโนทัศน์ (Concept) จนกระทั่งสรุปเป็นคำเกณฑ์ที่จะนำไปใช้ได้
5. การแยกแยะ (Discrimination) ได้แก่ การจัดประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถ แยกแยะความแตกต่าง ของข้อมูลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อันจะทำให้เกิดความสะดวกต่อการเลือกตอบ
6. ความใกล้ชิด (Continuity) ได้แก่ การสอนที่คำนึงถึงความใกล้ชิดระหว่าง สิ่งเร้า และการตอบสนอง ซึ่งเหมาะสำหรับการสอนคำ เป็นต้น

สรุปได้ว่า พฤติกรรมของบุคคลย่อมมีอิทธิพล มาจากความต้องการภายในและ สิ่งแวดล้อม (Interactive) ซึ่งจะทำให้เกิดกระบวนการคิดที่คงทนดังนั้นผู้สอน ควรจะเปิด โอกาสให้ผู้เรียนได้มีสิทธิ์ที่จะเลือกศึกษาในสิ่งที่อยากจะเรียนตามความสนใจของตัวเอง ภายใต้อาการช่วยเหลือจากผู้สอน นักจิตวิทยา ที่สำคัญในกลุ่มนี้คือ Kohler, Lewin, Ausubel, Bruner and Piaget

3. หลักการทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ในระยะปัจจุบันนี้ นักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีความคิดเห็นตรงกันว่าทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการ กระทำค่อนข้างมีขีดจำกัดในการอธิบายเรื่องการเรียนรู้ ดังนั้นนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้หลายคนจึง ขยายการศึกษาออกไปโดยหันไปสนใจกระบวนการคิด ที่มีผลต่อการเรียนรู้ซึ่งเราไม่สามารถ จะเห็นได้โดยตรง ผู้นำที่สำคัญคือ Bandura ได้ตั้งทฤษฎีชื่อ การเรียนรู้โดยการสังเกต โดยเขา ได้อธิบายว่าการเรียนรู้ต้องเป็นปฏิสัมพันธ์กันและกันระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม

3.1 ลำดับขั้นการเรียนรู้

Bandura ได้แบ่งลำดับขั้นการเรียนรู้โดยการสังเกต ออกเป็น 4 ขั้น ดังนี้

1. ความสนใจ การเรียนรู้ในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีความ สนใจและเอาใจใส่ต่อสิ่งที่น่าสนใจ ที่เด่น เป็นต้น เช่น ในการเรียนการสอนครูจะต้องจัด เนื้อหาที่น่าสนใจ เป็นต้น
2. ความจำ การที่ผู้เรียนจะแสดงพฤติกรรมตามแบบได้นั้นต้องอาศัย ความจำ ซึ่งอาจจะกระทำได้โดยอธิบายซ้ำ ๆ ให้ผู้เรียนเห็นหลาย ๆ ครั้ง ให้ฝึกบ่อย ๆ เป็นต้น
3. การลงมือกระทำ เมื่อเริ่มกระทำตามใหม่ ๆ นั้น อาจจะไม่เป็น ธรรมชาติ ซึ่งจะต้องอาศัยการแนะนำฝึกฝนบ่อย ๆ
4. การภูมิใจและการเสริมแรง พฤติกรรมใด ๆ ก็ตามที่บุคคลจะทำตามก็ ต่อเมื่อพฤติกรรมนั้นมีความน่าสนใจ ดังนั้นการภูมิใจและการเสริมแรงจะมีอิทธิพลต่อการ เรียนรู้มาก บันดูราได้แบ่งการเสริมแรงออกเป็น 3 ลักษณะ คือ การเสริมแรงโดยตรง การ เสริมแรงที่ได้รับอิทธิพลจากผู้อื่น และการเสริมแรงตนเอง ซึ่งเป็นการเสริมแรงที่สำคัญเพราะ จะเป็นตัวควบคุมการแสดงพฤติกรรมได้ดี การเสริมแรงในลักษณะนี้คือการสร้างความสำเร็จ ให้กับตนเองเพื่อใช้เป็นแรงจูงใจในการทำพฤติกรรมต่าง ๆ

3.2 ผลที่ได้รับจากการเรียนรู้

3.2.1 ทำให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ๆ เช่น ดูตัวอย่างการเดินรำ แล้วสามารถกระทำตามได้ หรือตัวอย่างทักษะต่าง ๆ เช่น การปฏิบัติงานในห้องทดลอง การดูตัวแบบ ที่ดีจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

3.2.2 เป็นตัวกระตุ้นพฤติกรรม ที่สามารถกระทำได้แล้ว เช่น ทักษะการพูด ถ้าได้ดูตัวอย่างบุคคลที่พูดเก่ง ก็จะทำให้มีความสามารถในการเรื่องการพูด ได้ดีด้วย

3.2.3 การเพิ่มหรือลดการไตร่ตรอง ในการแสดงพฤติกรรม พฤติกรรมที่ไม่ดี บางอย่างถ้าตัวแบบซึ่งเป็นผู้ที่เด่นหรือบุคคลที่สำคัญเป็นผู้กระทำ จะทำให้เกิดการทำตามอย่าง

3.2.4 การดึงความสนใจ ต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ เพราะโดยปกติแล้ว การสังเกตผู้อื่นเราจะไม่สังเกตเพียงแค่การกระทำเท่านั้น แต่จะสังเกตสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

3.2.5 การเร้าอารมณ์ การสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นอาจก่อให้เกิดการมีลักษณะอารมณ์ร่วมด้วย การนำแนวคิดของกลุ่มการเรียนรู้ทางสังคมมาใช้ในการศึกษา ความเชื่อพื้นฐานตัวอย่าง การนำมาใช้ทางการศึกษาการเรียนรู้จากการสังเกต ในวิชางานเชื่อมโลหะ ชาญครูผู้สอนอย่างสนใจ ทำการสาธิตพฤติกรรมที่ต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะ การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในซึ่งอาจจะแสดงหรือไม่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมก็ได้ ชาญเรียนรู้ที่จะเชื่อมโลหะได้ ถึงแม้ว่าเขาจะยังไม่ได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเองบางครั้งการเรียนรู้อาจจะไม่แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมทันทีทันใด แต่เขาสามารถกระทำได้เมื่อมีโอกาสกระบวนการทางสมองมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ การเอาใจใส่และพยายามจดจำวิธีการเชื่อมโลหะ ไม่ควรจะพิจารณาเฉพาะการกระทำของผู้เรียนเท่านั้น แต่ควรจะคิดว่าผู้เรียนมีความคิด และความพยายามอย่างไร เป็นพฤติกรรมที่มีเป้าหมาย มีจุดประสงค์ที่ต้องการทำงานทางด้านเชื่อมโลหะ เมื่อเขาเรียนจบแล้วช่วยผู้เรียนในการตั้งวัตถุประสงค์ในการเรียนด้วยตนเองเป็นพฤติกรรมที่สามารถควบคุมตนเองได้ การพยายามฝึกฝนเทคนิคต่าง ๆ ด้วยตนเอง กระตุ้นผู้เรียนให้ตั้งมาตรฐานในการกระทำและใช้ความพยายาม ไปสู่มาตรฐานที่ตั้งไว้ อิทธิพลทางอ้อมของการเสริมแรง และการลงโทษคำชมเชยและคำตำหนิของครูมีผลต่อการแก้ไขในการฝึกหัดของการศึกษาระบบวิธีการเสริมแรงและการลงโทษเพื่อให้ผู้เรียนรู้ว่าสิ่งใดควรปฏิบัติและสิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ

4. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม (Cognitive Learning Theories)

ทฤษฎีการเรียนรู้ในกลุ่มพุทธินิยมนี้ให้ความสำคัญกับความสามารถในการตั้งวัตถุประสงค์ การวางแผน ความตั้งใจ ความคิด ความจำ การคัดเลือก การให้ความหมายกับสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่ได้จากประสบการณ์ ซึ่งประกอบด้วย ทฤษฎีที่สำคัญ ดังนี้

4.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยการหยั่งรู้ (Insight Learning) ทฤษฎีการหยั่งรู้นี้เป็นการศึกษาทดลองของนักจิตวิทยาชาวเยอรมันซึ่งเรียกว่า กลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt's Theory) ซึ่งประกอบด้วยนักจิตวิทยาที่สำคัญ 4 คน คือ Max Wertheimer, Wolfgang Kohler, Kurt Koffka and Kurt Lewin หมายถึง แบบแผนหรือภาพรวม โดยนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้ให้ความสำคัญกับส่วนรวมหรือผลรวมมากกว่าส่วนย่อย ในการศึกษาวิจัย เขาได้พบว่าการรับรู้ข้อมูลของคนเรามักจะรับรู้ส่วนรวมมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย ในการเรียนรู้และการแก้ปัญหาที่เช่นเดียวกัน คนเรามักจะเรียนอะไรได้ก็ต้องศึกษาภาพรวมก่อน หลังจากนั้นจึงมาพิจารณารายละเอียดปลีกย่อยจะทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องนั้น ได้ชัดเจนขึ้น การเรียนรู้ตามแนวทางของกลุ่มเกสตัลท์ จะมีลักษณะดังนี้ ภาพรวม (Parts) รายละเอียดปลีกย่อย (Whole) ภาพรวม (Whole) ความเข้าใจ (Insight)

4.1.1 การทดลองของกลุ่มการเรียนรู้ด้วยการหยั่งรู้

การศึกษาทดลองของนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้รู้จักกันแพร่หลาย คือ การศึกษาทดลองของเคอเลอร์โดยได้ทำการทดลองกับลิงชิมแปนซี ชื่อ สุลต่าน เคอเลอร์ได้จับลิงมาขังไว้ในกรง นอกกรงมีกล้วยซึ่งวางอยู่ไกลจากกรง และมีไม้ขนาดสั้น – ยาววางเป็นลำดับ ไม้ท่อนสั้นสุดอยู่ในกรง เมื่อสุลต่านหิว มันจึงหยิบไม้ท่อนสั้นที่อยู่ใกล้กรงเชือกกล้วยแต่ปรากฏว่าเชือกกล้วยไม่ถึงกล้วย กล้วยจึงวางไม่ถึง และนั่งอยู่มุมหนึ่งพร้อมทั้งมองดูไม้และกล้วยเฉย ๆ อยู่และในทันใดนั่นเองสุลต่านก็จับไม้ท่อนสั้นเชือกกล้วยมาต่อกันแล้วจึงเอาไม้ท่อนยาวเชือกกล้วยมากินได้ จากพฤติกรรมดังกล่าว เคอเลอร์สรุปว่าสุลต่านเกิดการเรียนรู้แบบหยั่งรู้คือ สามารถแก้ปัญหาได้โดยไม่ต้องลองผิดลองถูก แต่ใช้ประสบการณ์เดิมจากการที่เคยเชือกกล้วยของต่าง ๆ ภายในกรงมาก่อนแล้ว

จากการศึกษาทดลองดังกล่าว นักจิตวิทยาในกลุ่มเกสตัลท์ที่เน้นการเรียนรู้แบบการหยั่งรู้ จึงสรุปว่า โดยปกติแล้วคนเราจะมีวิธีการเรียนรู้และการแก้ปัญหา โดยอาศัยความคิดและประสบการณ์เดิมมากกว่าการลองผิดลองถูก เมื่อสามารถแก้ปัญหาในลักษณะนั้นได้แล้ว เมื่อเผชิญกับปัญหาที่คล้ายคลึงกันก็จะสามารถแก้ปัญหาได้ทันที ลักษณะดังกล่าวนี้

เกิดขึ้นได้เพราะมนุษย์สามารถจัดแบบ (Pattern) ของความคิดใหม่เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาที่ตนเผชิญอยู่ได้อย่างเหมาะสม

4.1.2 หลักการรับรู้

นักจิตวิทยาในกลุ่มเกสตัลท์ ได้ให้ความหมายว่า การรับรู้ของมนุษย์จะมีลักษณะเป็นอัตนัย และเห็นความสำคัญของส่วนรวมมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย กฎการรับรู้ที่สำคัญมี 4 ข้อ ดังนี้

1. กฎแห่งความใกล้ชิด สิ่งเร้าที่อยู่ใกล้กัน มักจะถูกรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน
2. กฎแห่งความคล้าย สิ่งเร้าที่มองดูคล้ายกันจะถูกจัดว่าเป็นพวกเดียวกัน
3. กฎแห่งความสมบูรณ์ สิ่งเร้าที่มีบางส่วนบกพร่องไปคนเราจะรับรู้โดยเติมส่วนที่ขาดหายไปให้เป็นภาพหรือเป็นเรื่องที่สมบูรณ์
4. กฎแห่งการต่อเนื่องที่ดี สิ่งเร้าที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันอย่างดี จะถูกรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน

4.2 ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการประมวลสารสนเทศ (Information Processing Model of Learning) นักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมมีความสนใจว่ามนุษย์มีวิธีการรับข้อมูลใหม่อย่างไร เมื่อได้ความรู้แล้วมีวิธีการจำอย่างไร สิ่ง que เรียนรู้แล้วจะมีผลต่อการเรียนรู้ข้อมูลใหม่อย่างไร

4.2.1 ขั้นตอนการเรียนรู้

มนุษย์มีความสามารถในการรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ในแต่ละครั้งอย่างมากที่สุดได้ประมาณ 11-12 อย่าง ระบบบันทึกการรับรู้ คือหน่วยบันทึกความจำหน่วยแรงของมนุษย์ ข้อมูลในขั้นนี้จะเป็นข้อมูลชนิดเดียวกับที่ได้รับมาระยะของความจำจะมีประมาณ 1 – 3 วินาที เพื่อให้บุคคลตัดสินใจว่ามีความสนใจในข้อมูลนั้นหรือไม่ ข้อมูลที่ไม่ต้องการก็จะสูญหายไป ส่วนข้อมูลที่ต้องการก็จะเข้าสู่ความจำระยะสั้นต่อไป ความใส่ใจในขั้นนี้จะเป็น การคัดเลือกข้อมูลต่าง ๆ ที่สนใจเข้าสู่ความจำระยะสั้น ในช่วงนี้เรื่อง “สมาธิ” ค่อนข้างมีความสำคัญมาก การรู้จักในขั้นนี้จะเป็นการเก็บรายละเอียดของลักษณะข้อมูลที่สำคัญและนำมาสร้างความสัมพันธ์กับข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว ความจำระยะสั้น เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้เพราะเป็นความจำที่สามารถนำมาใช้ในการทำงานได้ การขยายความคิด เมื่อเกิดความจำระยะสั้นแล้ว ต้องนำข้อมูลนั้นมาขยายความคิด โดยการจัดหมวดหมู่และให้ความหมายกับข้อมูลเพื่อนำไปสู่ความ จำระยะยาว ความจำระยะยาว เป็นสุดยอดปรารถนาของการเรียนรู้ข้อมูล ซึ่งจะต้องมีการจัดระเบียบอย่างดี

โดยการแปลความหมาย สร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงข้อมูล ข้อมูลใดที่ยังขาดความสัมพันธ์กัน หรือมีช่องว่างอยู่ก็จะต้องพยายามขจัดช่องว่างโดยใช้หลักทางตรรกศาสตร์คือการหาเหตุผล และสร้างความสัมพันธ์ระบบควบคุม มีคุณสมบัติที่สำคัญ คือเป็นตัวควบคุมและเชื่อมโยง ความจำและสามารถนำออกไปใช้ได้ การนำมาใช้บ่อย ๆ เพื่อเป็นการย้ำในขั้นการจำระยะสั้น และเพื่อใช้สำหรับการตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

4.2.2 องค์ประกอบของการเรียนรู้

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยการประมวลสารสนเทศ ซึ่งนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมให้ความสำคัญมี 4 ประการ คือ

1. คุณลักษณะของผู้เรียน คือ สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน เช่น ความรู้เดิม ทักษะคิด
2. กิจกรรมของผู้เรียน คือ ในส่วนนี้จะเกี่ยวกับกระบวนการใช้สมองของผู้เรียนในขณะที่เกิดการเรียนรู้ โดยพิจารณาว่าผู้เรียนจะทำกิจกรรมอะไรบ้าง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี
3. ธรรมชาติของสิ่งที่เรียน คือ ข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลประเภทใด มีการจัดเรียงลำดับเนื้อหาดีมามากน้อยเพียงใด เป็นต้น
4. วิธีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน คือ ลักษณะต่าง ๆ ที่ผู้เรียนแสดงออกมาเมื่อเรียนรู้แล้ว

4.3 การเรียนรู้เกี่ยวกับความคิดของตนเอง (Metacognition)

นักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยม เชื่อว่า การเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพต่อเมื่อผู้เรียนควบคุมตนเองได้ ลักษณะดังกล่าวนี้ฟลาวเวลได้เป็นผู้อธิบายไว้โดยเน้นถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ จะต้องอาศัยความสามารถทางปัญญา เพื่ออธิบายว่าผู้เรียนจะต้องรู้เกี่ยวกับกระบวนการคิดของตนเอง

4.3.1 องค์ประกอบของความรู้

ฟลาวเวล ได้อธิบายว่าองค์ประกอบของความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการความคิดของตนเองนั้น จะมี 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านบุคคล หรือความรู้ความเข้าใจในความสามารถของผู้เรียนว่าตนเองมีคุณสมบัติและมีความสามารถอยู่ในระดับใด

2. องค์ประกอบด้านงาน คือ ลักษณะของงานที่จะต้องเรียนรู้

3. องค์ประกอบด้านยุทธวิธี คือ เทคนิคหรือวิธีการที่ผู้เรียนเลือกใช้ในการเรียนรู้งานนั้น

4.4 การเรียนรู้โดยรู้ความหมาย

แนวความคิดในการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้ได้รับอิทธิพลมาจากบรูเนอร์ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพก็เพราะผู้เรียนสามารถแปลความหมายของข้อมูล โดยใช้ประสบการณ์ของตนเองเป็นหลักสำคัญ ไม่ว่าจะป็นความรู้ในระดับของความคิดรวบยอด หลักการ กฎเกณฑ์ สมมุติฐาน ความสัมพันธ์ ฯลฯ ผู้เรียนจะต้องอาศัยการแปลความหมายด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะมีการเพิ่ม การตัด การขยาย การดัดแปลงข้อมูลนั้น ๆ

4.4.1 ความเชื่อพื้นฐาน

นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้เชื่อว่า ครูไม่สามารถให้ความรู้แก่ผู้เรียนได้ เพราะความรู้ที่ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้สร้างขึ้นมาเอง ดังนั้นครูผู้สอนต้องสอนข้อมูลที่มีความหมาย และมีความสัมพันธ์กับผู้เรียน การสอนที่จะต้องให้ผู้เรียนค้นพบและนำมาประยุกต์ใช้ได้ด้วยตนเอง หน้าที่ที่สำคัญของผู้เรียน คือจะต้องทำการตรวจสอบข้อมูลใหม่กับข้อมูลเดิมอย่างสม่ำเสมอ และเมื่อใดก็ตามที่พบว่าข้อมูลเดิมใช้ไม่ได้ ต้องรีบทำการปรับปรุงแก้ไข หน้าที่สำคัญของครูผู้สอนคือสอนให้ผู้เรียนรู้จักคิด และต้องคำนึงอยู่เสมอว่า ความรู้นั้นเป็นกระบวนการมิใช่ผลผลิตที่สำเร็จรูป

4.4.2 เงื่อนไขในการเรียนรู้

การเรียนรู้โดยรู้ความหมายจะเกิดขึ้นได้ก็โดยการฝึกภายใต้เงื่อนไขดังนี้

1. การฝึกหัดวิธีคิด ผู้สอนจะต้องฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิด โดยการสร้างปัญหาและเงื่อนไขของปัญหาที่เป็นจริง และพยายามฝึกการแก้ปัญหาโดยมองหลาย ๆ ด้าน
2. เนื้อหาที่ใช้เรียนนั้นต้องเป็นเนื้อหาที่เป็นจริง โดยการเรียนรู้ในเนื้อหานั้นต้องเน้นให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหา โดยใช้ทักษะและข้อมูลต่าง ๆ ที่หลากหลาย
3. ผู้เรียนควรมีวิธีการคิดและการแก้ปัญหาในหลายทาง เพื่อเป็นการฝึกไว้ เพราะในชีวิตจริงคนเราจะมีปัญหาหลายด้าน รวมทั้งความคิดและข้อมูลต่าง ๆ ก็มีมาก มายที่ผู้เรียนจะต้องรู้จักคิดวิเคราะห์เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม การนำแนวคิดกลุ่มพุทธินิยมมาใช้ในการศึกษา ความเชื่อพื้นฐาน

5. ลำดับการเรียนรู้ของการ์เย

Robert Gagne ได้เสนอหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ว่าไม่มีทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งที่สามารถอธิบายการเรียนรู้ของบุคคลได้สมบูรณ์ ดังนั้น Robert Gagne จึงได้แบ่งชนิดของการเรียนรู้ออกเป็น 8 ชนิด ตามระดับความยากง่ายในการเรียน โดยเรียงลำดับจากง่ายไปยาก (ประดิษฐ์ เอกทัศน์. 2556 : 139-140) คือ

1. การเรียนรู้โดยอาศัยสัญญาณเตือน (Signal Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ง่ายที่สุดเพราะผู้เรียนไม่ต้องลงมือกระทำ เพียงแต่สิ่งเร้าหลายอย่างจะไปมีผลทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองได้ถ้ามีการวางเงื่อนไข (Conditioning) ซึ่งตรงกับทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบดั้งเดิมของพาฟลอฟ (Pavlov's Classical Conditioning)

2. การเรียนรู้โดยอาศัยการลองผิดลองถูก (Stimulus – response Learning) เป็นการเรียนรู้โดยอาศัยการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับปฏิกิริยาตอบสนอง ตรงกับทฤษฎีความต่อเนื่องของธอร์นไคค์

3. การเรียนรู้ทักษะกล้ามเนื้อ โดยอาศัยการเชื่อมโยง (Motor Chaining Learning) เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยการสร้างสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าตั้งแต่ 2 อย่างเข้าด้วยกันเป็นลูกโซ่ คือปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้าอันหนึ่ง จะไปเป็นสิ่งเร้าของปฏิกิริยาตอบสนองอันที่สอง ปฏิกิริยาตอบสนองอันที่สองจะเป็นสิ่งเร้าให้แก่ปฏิกิริยาตอบสนองอันต่อ ๆ ไปเป็นลูกโซ่ เช่น การขับรถ การใช้เครื่องมือ เป็นต้น ตรงกับทฤษฎีของสกินเนอร์ (Skinner's Instrumental Conditioning)

4. การเรียนรู้ทักษะภาษาโดยอาศัยการเชื่อมโยง (Verbal Chain Learning) เป็นการเรียนรู้ที่โดยอาศัยการเชื่อมโยงคำที่รู้แล้วกับคำใหม่ โดยอาศัยเสียงเหมือนกัน หรือความหมายเหมือนกัน

5. การเรียนรู้จำแนก (Multiple Discrimination Learning) เป็นการเรียนรู้ที่จะเห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งต่าง ๆ การเรียนรู้จำแนกต้องอาศัยความจำ การสังเกต เปรียบเทียบ เช่น สอนเรื่องผักสวนครัว เพื่อให้เด็กเห็นความแตกต่างระหว่างหอม กระเทียม กะเพรา ต้องให้เด็กได้สังเกต ดม ชิม สัมผัส แล้วครูคอยแนะนำเมื่อเด็กตอบผิด ให้การเสริมแรงเมื่อเด็กตอบถูก

6. การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) คือ การเรียนรู้ที่จะสามารถสร้างมโนภาพให้แก่คำที่ใช้แทนสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่น คำว่า “เก้าอี้” คำว่า “มะม่วง” คำว่า “ประชาธิปไตย” การเรียนรู้ความคิดรวบยอดคล้ายกับการเรียนรู้จำแนกคือ สามารถจำแนกสิ่งต่าง ๆ ออกจากกันได้

7. การเรียนรู้หลักการ (Principle Learning) เป็นการเรียนรู้ในระดับสูงขึ้นกว่าการเรียนรู้ความคิดรวบยอด เพราะต้องอาศัยการเชื่อมโยงความคิดรวบยอดต่าง ๆ ที่เรียนรู้สะสมไว้แล้วเข้าด้วยกันเป็นหลักการ เช่น กฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เป็นต้น

8. การเรียนรู้แบบแก้ปัญหา (Problem Solving Learning) เป็นการเรียนพฤติกรรมทางสมอง ซึ่งผู้เรียนจะต้องอาศัยหลักการ (Principles) ต่าง ๆ ที่เคยเรียนรู้มาแล้วเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาถือว่าเป็นการเรียนรู้ระดับสูงสุดของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์อาจใช้หลาย ๆ วิธีในการแก้ปัญหา

6. พัฒนาการของอีริกสัน (Erikson's Psychosocial Stage of Development)

อีริกสัน ได้สรุปว่า ประสบการณ์และการเลี้ยงดูที่ทารกได้รับมีส่วนสำคัญในการสร้างบุคลิกภาพ ให้กับเด็ก ความรัก ความอบอุ่น จากครอบครัว ทั้งบิดา มารดา และญาติมิตรจะทำให้ทารกเติบโตมีความมั่นใจในตนเอง มีความไว้วางใจบิดามารดา และบุคคลอื่น โดยอีริกสัน ได้แบ่งพัฒนาการตามความต้องการของสังคมของบุคคล ว่า Psychosocial Stage ออกเป็น 8 ขั้น (ประคิษฐ์ เอกทัศน์. 2556 : 25-30) ดังนี้

1. ขั้นความไว้วางใจและไม่ไว้วางใจ (Trust and Mistrust) ช่วงอายุแรกเกิดถึง 1 ปี ความอบอุ่นที่เกิดขึ้นจากครอบครัวจะทำให้เด็กเชื่อใจไว้วางใจต่อโลกไว้วางใจคนอื่น ทำให้กล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่

2. ขั้นความเป็นตัวของตัวเองอย่างอิสระกับความสงสัยไม่แน่ใจตัวเอง (Autonomous and Doubt) ช่วงอายุ 2-3 ปี เป็นระยะที่เด็กพยายามใช้คำพูดของตนเอง และสำรวจโลกรอบ ๆ ตัว ถ้าพ่อแม่สนับสนุนจะทำให้เด็กรู้จักช่วยตนเอง และมีอิสระ ส่งเสริมความสามารถของเด็ก

3. ขั้นการเป็นผู้คิดริเริ่มกับการรู้สึกผิด (Initiative and Guilt) ช่วงอายุ 4 - 5 ปี (ระยะมีความคิดริเริ่มกับความรู้สึกผิด) เด็กจะชอบเล่นและเรียนรู้บทบาทของสังคม ริเริ่มทางความคิดจากการเล่น เด็กที่ถูกห้ามไม่ให้ทำอะไรในสิ่งที่เขาอยากทำ เป็นเหตุให้เด็กรู้สึกผิดตลอดเวลา บิดามารดาควรพิจารณาร่วมกันว่า กิจกรรมใดที่ปล่อยให้เด็กทำได้ ก็ให้เด็กทำจะได้เกิดคุณค่าในตัวเอง ลดความรู้สึกผิดลงได้

4. ขั้นความต้องการที่จะทำกิจกรรมอยู่เสมอกับความรู้สึกล้มปด้อย (Industry and Inferiority) ช่วงอายุ 6 - 11 ปี เด็กจะเริ่มมีทักษะทางด้านร่างกายและสังคมมากขึ้น โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่เด็กเริ่มมีการแข่งขันกันในการทำงาน เด็กวัยนี้จะชอบให้คนชม ถ้าขาดการสนับสนุนอาจทำให้เกิดความรู้สึกล้มปด้อย

5. **ขั้นมีเอกลักษณ์ของตนเองกับการไม่รู้ตนเอง** ในบทบาททางสังคม (Identity and Role Confusion) ช่วงอายุ 12 – 18 ปี เป็นระยะที่เด็กเริ่มสนใจเพศตรงข้ามรู้จักตัวเองว่าเป็นใคร ถนัดด้านใด สนใจอะไร และถ้าเด็กมีความรู้สึกไม่เข้าใจตนเองก็จะเกิดความสับสนในตนเอง และล้มเหลวในชีวิตได้

6. **ขั้นความใกล้ชิดกับความอ้างว้างตัวคนเดียว** (Intimacy and Isolation) ช่วงอายุ 18 – 25 ปี เป็นวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ใช้ชีวิตแบบผู้ใหญ่ทำงานเพื่อประกอบอาชีพ สร้างหลักฐาน มีความรักความผูกพัน

7. **ขั้นความเป็นห่วงชนรุ่นหลังกับความคิดถึงแต่ตนเอง** (Generativity and Stagnation) อายุตั้งแต่ 26 ปีขึ้นไป วัยผู้ใหญ่ถึงวัยกลางคน มีครอบครัว มีบุตร ได้ทำหน้าที่ของพ่อแม่

8. **ขั้นความพอใจในตนเองกับความไม่พอใจในตนเอง** (Ego Integrity and Despair) อายุ 50 ปีขึ้นไป ที่เริ่มเข้าสู่วัยชรา ระยะความมั่นคง วัยที่ต้องยอมรับความจริงของชีวิต ระลึกถึง ความทรงจำในอดีต ถ้าอดีตที่ผ่านมาแล้วประสบความสำเร็จจะทำให้มีความมั่นคงทางจิตใจ

กล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีการเรียนรู้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ยกตัวอย่างเช่น โรเบิร์ต กาย ได้เสนอหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ของบุคคล ที่สามารถอธิบายการเรียนรู้ของบุคคลได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นเมื่อเราต้องการที่จะนำทฤษฎีไปใช้ให้เกิดประโยชน์ และเหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนเราต้องมีการศึกษาในทฤษฎีนั้น ๆ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถ่องแท้เสียก่อน เพื่อจะสามารถนำไปใช้ได้ถูกต้องและเกิดประโยชน์สูงสุด

บริบทพื้นที่ทำวิจัย

พื้นที่ทำวิจัย คือ โรงเรียนขยายโอกาสในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษามหาสารคาม โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม และ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามหาสารคาม จำนวน 5 โรงเรียนระดับชั้นที่ทำกรวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาซึ่งเป็นนักเรียนกลุ่มที่มีปัญหาทางการเรียน หรือปัญหาทางด้านพฤติกรรม และนักเรียนกลุ่มนี้เป็นตัวแปรที่สำคัญในการสร้างสังคมในโรงเรียน ด้วยบริบททั้งหลายที่กล่าวมาทำให้ทางการศึกษามีความน่าเป็นห่วง

ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ จำนวนโรงเรียนในการ
ทำวิจัยครั้งนี้ 5 โรง ประกอบด้วย

1. โรงเรียนบ้านโคกบัวคือ ข้อมูลพื้นฐาน : ตั้งอยู่ หมู่ที่ 9 บ้านโคก ตำบลบัวคือ
อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44000 โทรศัพท์ 043-900088
2. โรงเรียนหนองโกวิชาประสิทธิ์พิทยาคม ข้อมูลพื้นฐาน : ตั้งอยู่ หมู่ 1 ตำบล
หนองโก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44130 โทรศัพท์ 043-731063
3. โรงเรียนสารคามพิทยาคม ข้อมูลพื้นฐาน : ตั้งอยู่ ซอย นครสวรรค์ 72 ตำบล
ตลาด อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44000 โทรศัพท์ 043 711 585
4. โรงเรียนกัณฑ์วิชัย ข้อมูลพื้นฐาน : ตั้งอยู่ หมู่ที่ 4 บ้านโคกพระ ตำบลโคกพระ
อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44150 โทรศัพท์ 043-789036
5. โรงเรียนมหาชัยพิทยาคม ข้อมูลพื้นฐาน : ตั้งอยู่ บ้านท่าสองคอน ตำบลท่าสอง
คอน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44000 โทรศัพท์ 043758125

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สีหนาท โชตยาสีหนาท (2539 : 92 - 100) ได้ศึกษาพฤติกรรมของครูผู้สอนตาม
ความคาดหวังของผู้บริหาร โรงเรียนและนักเรียนใน โรงเรียนพญาเม็งรายจังหวัดเชียงราย ใน
ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ผู้บริหาร โรงเรียนคาดหวังให้ครูผู้สอนพฤติกรรม ด้านการสอน คือ
ส่งเสริมให้นักเรียนเชื่อมั่นในตนเอง ให้กำลังใจ ศึกษาหลักสูตรคำอธิบายรายวิชา แผนการสอน
ก่อนจะสอน และวัดผลประเมินผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และด้านคุณลักษณะของ
ความเป็นครูที่ต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างทั้งกริยา มารยาท สุภาพอ่อนโยน และตั้งใจที่จะ
ทำหน้าที่ให้ดีที่สุด

วิภาวี เป็นเรือง (2546 : 37) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบความเข้าใจในการอ่าน
ความสามารถในการเขียน และเจตคติต่อการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
ที่ได้รับการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ภาษากับการสอนควบคู่มือครู. กล่าวว่า ความรู้สึกนึกคิด
ความคิดเห็น และความพร้อมที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นความรู้สึกในทางที่ชอบ
หรือไม่ชอบ เป็นการบอกแนวโน้มทางจิตใจของบุคคลเมื่อปะทะกับ สิ่งของ บุคคล ประเพณี
หรือสถานการณ์ใด ๆ ซึ่งมีผลให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา เจตคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่ง
หนึ่งสามารถสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้

วรรณิ ชัยเฉลิมพงษ์ (2547 : 216 - 223) ได้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยของหลักสูตรแฝงที่มีผลต่อลักษณะทางวิชาชีพของนิสิต นักศึกษาเภสัชศาสตร์ เพื่อเปรียบเทียบอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อหลักสูตรแฝงและลักษณะทางวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์ในแต่ละชั้นปีและเพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษาและการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์ 34 คน และศิษย์เก่า 12 คน วิเคราะห์ผลและเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อให้ได้องค์ประกอบของหลักสูตร เครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบความตรงของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเป็นแบบสอบถามที่ประกอบด้วย ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียน สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน หลักสูตรแฝง และลักษณะทางวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์ ระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยของรัฐ 6 แห่ง จำนวน 2,890 คน วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง และลักษณะการแจกแจงของตัวแปร โดยหาค่าสถิติพื้นฐาน ตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และการวิเคราะห์กลุ่ม พหุด้วยโปรแกรมลิสเรล 8.54

สุคนธ์ทิพย์ สีสัน (2548 : 26) ได้ศึกษาเจตคติในการเรียนวิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยี (พิมพ์ดีดไทย) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เนื่องจากผู้วิจัยได้ปฏิบัติหน้าที่สอนวิชาพิมพ์ดีดไทย ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 5 มาเป็นเวลานาน วิชาพิมพ์ดีดนี้ เป็นวิชาปฏิบัติที่มุ่งฝึกทักษะในการเรียนรู้จริง และเกิดความสามารถ ประสบการณ์ ความชำนาญ ซึ่งผู้สอนได้ปรับปรุงการสอนตลอดเวลา มีวิธีการตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ของการเรียนพิมพ์ดีด เพื่อให้ผู้เรียนได้นำไปประยุกต์ใช้ในงานอาชีพได้และเป็นพื้นฐานในการเรียนวิชาคอมพิวเตอร์ได้เป็นอย่างดีทำให้ผู้เรียนคิดเป็นทำเป็นบริการเป็น ด้วยตัวผู้เรียนเอง และเพื่อสนองการศึกษาของกลุ่มงานอาชีพฯ เพื่อการอาชีพที่ครบวงจร ผลการวิจัยพบว่า การเรียนวิชาพิมพ์ดีดเป็นการฝึกปฏิบัติทักษะที่จริงจัง คิดเป็นระดับดี 93.7% และการเรียนวิชาพิมพ์ดีดไม่คิดเป็นร้อยละ 6.30%

ภูษิต บุญทองเถิง (2549 : 211) ได้ศึกษากระบวนการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ที่มีการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝงเพื่อสร้างเสริมการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพของผู้เรียน ด้านผลสัมฤทธิ์ในเนื้อหาวิชา ด้านทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์และด้านสภาวะทางอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย ความวิตกกังวล ในการเรียนและเจตคติต่อ

การเรียนรู้คณิตศาสตร์ การวิจัยแบ่งออกเป็นสองระยะ ระยะแรก เป็นการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ทดลองใช้ และปรับปรุงโดยใช้การวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) และการศึกษาผลของกระบวนการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นระยะที่สอง เป็นการ ศึกษาเพื่อยืนยันผลของกระบวนการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น การวิจัยระยะที่หนึ่ง ผลการวิจัยทำให้ได้กระบวนการเรียนการสอนที่มีการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝง ที่พัฒนาขึ้นตามแนวทางของวิธีการผสมผสาน โดยการวิเคราะห์รูปแบบ เทคนิค วิธีสอน จำนวน 7 วิธี ที่ถูกคัดเลือกภายใต้กรอบพื้นฐานการเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ แล้วนำมาผสมผสานในกระบวนการเรียนการสอน 3 ขั้นตอน โดยมีกลไกการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝงผ่านองค์ ประกอบที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 1) การเสริมสร้างพลังอำนาจในการเรียนรู้ 2) การเสริมสร้างประสบการณ์ความสำเร็จ และ 3) การเสริมสร้างการยอมรับนับถือ ซึ่งนักเรียนสามารถยอมรับนับถือได้จากกิจกรรมที่ปฏิบัติ จากแบบแผนกำกับด้านบทบาทครู เมื่อผ่านการทดลองใช้และปรับปรุงด้วยหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จำนวน 5 วงจร ทำให้ได้กระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมและสามารถสร้างเสริมการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพของผู้เรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด

โชตรัศม์ จันทน์สุคนธ์ (2549 : 174) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบ ผลสัมฤทธิ์ และเจตคติต่อการเรียนประวัติศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการสอนแบบแสดงบทบาทสมมติและการสอนแบบปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2548 จำนวน 100 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยพิจารณาเลือกห้องเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาสังคมศึกษาที่ใกล้เคียงกันมากที่สุด เป็นกลุ่มทดลอง 50 คน และกลุ่มควบคุม 50 คน กลุ่มทดลองสอนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ กลุ่มควบคุมสอนด้วยการสอนแบบปกติ ใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ 15 คาบ คาบละ 50 นาที เท่ากัน โดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบ Randomized Control Group Pretest-Posttest Design เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้โดยวิธีสอนแบบแสดงบทบาทสมมติ แผนการจัดการเรียนรู้โดยวิธีสอนแบบปกติ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์ แบบสอบถามวัดเจตคติต่อการเรียนประวัติศาสตร์ และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อวิธี สอนแบบแสดงบทบาทสมมติวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติแบบ t-test for Independent Sample ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประวัติศาสตร์ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05

เจตคติต่อการเรียนประวัติศาสตร์ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 และกลุ่มทดลองมีความพึงพอใจต่อการสอนแบบแสดงบทบาทสมมติในระดับมาก

ศุจิตรา เถาว์โท (2550 : 67-75) ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ของ นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ 80 หน้า พ.ศ. 2550 การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ และเพื่อเปรียบเทียบ ทัศนคติ ต่อคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาอำนาจเจริญครั้งนี้ เป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ จำนวน 50 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ใน การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีค่าความ เชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .89 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน และการทดสอบค่า t และ F

ผลการวิจัยพบว่า 1. ทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียน พนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2. การเปรียบเทียบทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ จำแนกตามเพศ อายุ และระดับชั้น พบว่า 1) ทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 2) ทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนพนาศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญ จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างไม่มี นัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 และ 3) ทัศนคติต่อคณิตศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียน พนาศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาอำนาจเจริญจำแนกตามระดับชั้น โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิจิตรา แจ่มพร้อม (2551 : 87 - 88) ศึกษาการเปรียบเทียบความสามารถใน การอ่านจับใจความสำคัญ และเจตคติต่อการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับ การสอนภาษาอังกฤษโดยใช้เทคนิคแผนผังกราฟิกกับการสอนตามปกติ กล่าวว่า นักเรียนที่ ได้รับการสอน โดยใช้เทคนิคแผนผังกราฟิกมีความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญ ภาษาอังกฤษสูงกว่าการสอนปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องมาจาก เป็นการส่งเสริม ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกัน ทำงานร่วมกัน ซึ่งถือว่าเป็นการส่งเสริมและ

สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเต็มที่ นักเรียนเกิดความรู้สึกเพลิดเพลินกับการสร้างสรรค์ชิ้นงาน บรรยากาศในห้องเรียนปราศจากความเครียด และครูมีบทบาทในการให้คำแนะนำ และคอยให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด โดยไม่มีการลงโทษ การจัดการเรียนรู้เน้นเนื้อหาที่ง่ายไปสู่เรื่องยาก มีลำดับและเชื่อมโยงกัน และนักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ โดยใช้เทคนิคแผนผังกราฟิกกับการสอนตามปกติ

สมบัติ สกุลพรรณ (2553) กล่าวว่า จากการศึกษาหลักสูตรแฝงในการศึกษาพยาบาล จากงานวิจัยและผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของหลักสูตรแฝงว่ามีผลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทางวิชาชีพ โดยเฉพาะอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมในห้องเรียนซึ่งสภาพแวดล้อมดังกล่าวที่สำคัญและมีอิทธิพลอย่างมากต่อผู้เรียนก็คือ ผู้สอนหรือครู (Teacher) ครูเป็นผู้ที่มีสำคัญมากในการนำหลักสูตรไปใช้และครูเป็นสิ่งแวดล้อมทางการเรียน เป็นผู้ที่มิผลหรือมีอิทธิพลต่อผู้เรียนทั้งทางบวกและทางลบ หรืออาจกล่าวได้ว่าครูเป็นหลักสูตรแฝงที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อผู้เรียนอย่างมากที่สุด เพราะกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในห้องเรียนนั้นครูจะเป็นผู้ที่รู้เห็นทั้งกิจกรรมที่ตั้งใจหรือวางแผนดำเนินการเองและไม่ตั้งใจ

จิราพร เพชรคำ และคณะ (2554 : 68 -70) ได้ศึกษาปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กรณีศึกษา จังหวัดนครนายก กล่าวว่า ปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ด้านปัจจัยเกี่ยวกับตัวเอง คือ นักเรียนรู้สึกกังวลในเรื่องบุคลิกลักษณะของตัวเอง เช่น รูปร่าง หน้าตาอ้วน ผอม การเดิน ฯลฯ ด้านปัจจัยเกี่ยวกับครอบครัว นักเรียนถูกคาดหวังในเรื่องอนาคตจากผู้ปกครอง เช่น การเลือกเรียนสาขาวิชา หรืออาชีพ หมอ ตำรวจ ฯลฯ ด้านปัจจัยเกี่ยวกับเพื่อน ในกลุ่มเพื่อนนักเรียนมีการสูบบุหรี่และดื่มแอลกอฮอล์ ด้านปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน โรงเรียนตั้งอยู่ในที่ชุมชน ใกล้แหล่งบริการ เช่น ร้านเกม/อินเทอร์เน็ต คาราโอเกะ ร้านเช่าหนังซีดี โต๊ะสนุก ฯลฯ ด้านปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน คือ คนในชุมชนนักเรียนยอมรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ และมองว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมเป็นเรื่องล้าสมัย ด้านปัจจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ผู้ปกครองนักเรียนมีรายได้ไม่แน่นอน ด้านปัจจัยเกี่ยวกับมวลชนและสารสนเทศ การโฆษณา การสื่อสารในปัจจุบันสามารถสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนหลงใหล

วัลลภ ทักษิณ (2554 : 124-126) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เรื่องเศษส่วน โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการแก้ปัญหาของโพลยา ร่วมกับการควบคุมกำกับหลักสูตรแฝงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กล่าวว่า 1) แผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ เรื่องเศษส่วนตามรูปแบบการแก้ปัญหาของโพลยา ร่วมกับการควบคุม

กำกับหลักสูตรแฟงที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ 79.95/82.05 2) นักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเศษส่วนตามรูปแบบการแก้ปัญหาของโพลยาร่วมกับการควบคุมกำกับหลักสูตรแฟงมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเศษส่วนตามรูปแบบการแก้ปัญหาของโพลยาร่วมกับการควบคุมกำกับหลักสูตรแฟงมีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ตามรูปแบบของโพลยามีขั้นตอนที่ชัดเจน 4) นักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเศษส่วนตามรูปแบบการแก้ปัญหาของโพลยาร่วมกับการควบคุมกำกับหลักสูตรแฟง ด้านความวิตกกังวลในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ก่อนเรียนภาพรวมยังมีความวิตกกังวลในระดับสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หลังจากเรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการแก้ปัญหาของโพลยาร่วมกับการควบคุมกำกับหลักสูตรแฟง ทำให้นักเรียนทุกคนมีความวิตกกังวลลดลงทั้งโดยภาพรวมและรายบุคคล 5) นักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเศษส่วนตามรูปแบบการแก้ปัญหาของโพลยาร่วมกับการควบคุมกำกับหลักสูตรแฟง ด้านเจตคติต่อวิชาคณิตศาสตร์ก่อนเรียนพบว่า โดยภาพรวมมีเจตคติต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หลังจากเรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการแก้ปัญหาของโพลยาร่วมกับการควบคุมกำกับหลักสูตรแฟงแล้ว พบว่านักเรียนมีเจตคติต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ที่สูงขึ้น ทั้งโดยภาพรวมและรายบุคคล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ช่วยส่งเสริม สนับสนุน นักเรียนได้ใช้ความคิดในการแก้ปัญหาย่างอิสระ ไม่มีการเปรียบเทียบผลงาน ทำให้นักเรียนเกิดความมั่นใจในตนเองสูงขึ้น และส่งเสริมการทำงานเป็นหมู่คณะภายใต้บรรยากาศแห่งความเป็นมิตร

พิรุณ โปรรย สำโรงทอง (2554 : 96-97) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์กับการจัดการเรียนรู้ตามคู่มือครู กล่าวว่า การที่นักเรียนกลุ่มควบคุมมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองเป็นผลมาจาก การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และหลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจใคร่อยากเรียนรู้ จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง นักเรียนศึกษาค้นคว้าความรู้ทั้งจากตำราเรียนและจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบต่าง ๆ ผู้วิจัยได้จัดแผนการเรียนรู้โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่ม กระบวนการระดมสมอง โดยครูเป็นผู้ให้คำแนะนำ รวมทั้งการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นความคิดของนักเรียน ทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้เร็วขึ้น การจัดการเรียนรู้ตามคู่มือครู จะใช้วิธีการจัดการเรียนรู้โดยเน้นวิธีการบรรยาย ชักถาม ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด หรือกิจกรรมอื่น ๆ

ตามความเหมาะสม การจัดการเรียนรู้ในแต่ละคาบใช้วิธีการหลายๆ อย่างควบคู่กันไป โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหาในบทเรียน จึงส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนรู้สูงขึ้น

สรุป ตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรแฝง และสภาพการจัดการเรียนการสอน แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรแฝงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ประกอบด้วย ความวิตกกังวลและเจตคติต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และปัจจัยการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนมีผลต่อสภาวะทางอารมณ์ ความคิด และเจตคติต่อการเรียน เกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน และสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรแฝงที่ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้ามีดังนี้

Snyder, W. M. and McCuen, R. H. (1986 : 27) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตรแฝงนั้น นักเรียนสามารถเรียนรู้จากการตีความหมายจากสภาพบรรยากาศนั้นด้วยตนเอง ซึ่งครูไม่รู้ตัวหรือไม่ได้เจตนาที่จะสอน สภาวะทางอารมณ์และความรู้สึกของนักเรียนส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้ผ่านการตีความหมายสภาพบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนของครูและเป็นหลักสูตรแฝงที่สำคัญ เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะมีผลกระทบมากมายทั้งด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ ซึ่งถ้าเป็นเรื่องที่ไม่พึงประสงค์แล้วจะมีผลต่อเนื่องถึงสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนได้ และยังได้ผลสรุปด้วยอีกว่า ไม่มีหน่วยงานทางการศึกษา สถาบันทางการศึกษาหรือสถานศึกษาใดที่ไม่ปรากฏหลักสูตรแฝง

Hunnay, L. M. and Ross, E. W. (1986 : 9-15) ได้ศึกษาเรื่องการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรแฝง (Cultural Reproduction via The Hidden Curriculum) เป็นวิทยานิพนธ์ปริญญาระดับดุษฎีบัณฑิตของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐโอไฮโอ (The Ohio state University) การศึกษารุ่นนี้เป็นการศึกษาหลักสูตรแฝงที่ทำให้เกิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) และสำรวจธรรมชาติของหลักสูตรแฝง โดยมีคำถามในการวิจัยประกอบด้วย 6 คำถามหลัก คือ

1. การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเกิดจากหลักสูตรแฝงใช่หรือไม่ถ้าใช่เกิดขึ้นได้อย่างไร ธรรมชาติของการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมคืออะไร และได้ผลอะไรออกมา
2. หลักสูตรแฝงนี้ถูกซ่อนเร้นจากใคร อย่างไร
3. แหล่งที่มาที่สามารถสังเกตได้เชิงประจักษ์ของหลักสูตรแฝงมีอะไรบ้าง
4. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแฝงกับหลักสูตรทางการหรือไม่อย่างไร

5. การเปลี่ยนแปลงตัวบุคคล เวลาหรือแหล่งที่มาจะมีผลต่อการซ่อนเร้นของหลักสูตรแฝงหรือไม่อย่างไร

6. ถ้าได้หิบบอกหลักสูตรแฝงให้ได้รับรู้กันแล้ว จะมีผลต่อสมาชิกในสังคมในสถานศึกษาหรือไม่ อย่างไร

รูปแบบวิธีการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อที่จะศึกษาว่านักเรียนเรียนรู้อะไรในหลักสูตรแฝง โดยทำการศึกษาในโรงเรียนมัธยมในชุมชนคนงาน (Working Class) ทำการสังเกตชั้นเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนปีที่ 2 ของโรงเรียนเป็นเวลา 5 เดือน รวบรวมข้อมูล โดยการบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ และการบันทึกเทป นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสัมภาษณ์นักเรียนในชั้น ครูผู้สอน และครูใหญ่หลายครั้ง ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และใช้สัมภาษณ์เชิงลึกกับนักเรียน 7 คน จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบอย่างต่อเนื่อง (Constant Comparative Method) พบว่า นักเรียนเกิดทัศนคติของชนชั้นคนงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอำนาจ (Power) อำนาจหน้าที่ การแบ่งชนชั้นทางสังคม และจริยธรรมในงาน ซึ่งการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการยอมรับ โดยปริยายของนักเรียน นอกจากนั้นแล้วนักเรียนโดยทั่วไป ยอมรับว่าการแลกเปลี่ยนทางการศึกษานั้นมีคุณค่าพอ เนื่องจากเชื่อว่าการศึกษาเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขไปสู่ความฝันของชาวอเมริกัน หลักสูตรแฝงเป็นวิถีทางหนึ่งที่ทำให้เกิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมโดยที่อาจเกิดจากที่โรงเรียนนำเสนอเอง หรือแม้แต่นักเรียนเป็นผู้ผลิตซ้ำเองในบางครั้ง ส่วนเนื้อหาที่เรียนรู้ในหลักสูตรแฝงนั้น ไม่ได้ซ่อนเร้นจากสมาชิกเสียทั้งหมด เพียงแต่ในบางครั้งไม่ได้มีการคำนึงถึงผลในอนาคตที่จะเกิดขึ้นตามมา แหล่งที่มาที่สังเกต ได้เชิงประจักษ์ของหลักสูตรแฝงนั้น มีหลากหลายแหล่งมาก ตั้งแต่สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเช่น กฎ ระเบียบ ลำดับชั้นระหว่างครูกับนักเรียน การแข่งขันกันเรื่องเกรด รูปแบบการยอมรับซึ่งอำนาจและอำนาจหน้าที่ และการแบ่งชั้นทางสังคมเนื้อหาที่เรียนรู้จากหลักสูตรแฝงนั้นมีเรื่องราวเกี่ยวกับการยอมรับในอำนาจหน้าที่ บทบาทของอำนาจภายในสังคม หรือแม้แต่ในเรื่องการแบ่งชั้นทางสังคม นักเรียนแต่ละคนจะมีประสบการณ์การเรียนรู้ในหลักสูตรแฝงที่แตกต่างกัน แต่ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า นักเรียนเรียนรู้และยอมรับลักษณะของจริยธรรมในงานเหมือน ๆ กัน การศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถตอบคำถามเรื่องเวลาที่เปลี่ยนแปลงว่าจะมีผลต่อหลักสูตรแฝงหรือไม่ และยังพบว่ามึนักเรียน 2 คนที่ได้ตระหนักถึงการมีอยู่ของหลักสูตรแฝง แต่ทัศนคติ หรือพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงจากการตระหนักในครั้งนี้ก็ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ถาวร

Sambell, K. and McDowell, L. (1998 : 391-402) ได้ศึกษาเรื่องการสร้างหลักสูตรแฝง ข่าวสารและความหมายในการประเมินการเรียนรู้ของนักเรียน (The Construction of the Hidden Curriculum : Messages and Learning in the Assessment of Student Learning) ในปี 1998 วัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ ศึกษาประสบการณ์ของผู้เรียนในการใช้วิธีการประเมินแบบใหม่ และศึกษาการก่อรูป (Construct) หลักสูตรแฝงของนักเรียนอันเกิดจากการใช้วิธีการประเมินแบบใหม่ คณะผู้วิจัยระบุว่านักเรียนไม่ได้ตอบสนอง แต่นักเรียนจะเกิดการสร้าง หรือก่อรูปหลักสูตรแฝงขึ้น ผ่านการรับรู้และการให้ความหมายของตัวนักเรียนเอง คณะผู้วิจัยยังระบุว่าอีกว่าการประเมินนั้นจะเป็นการสื่อความหมายให้นักเรียนมั่นใจว่าควรจะเรียนอะไร และเรียนอย่างไร ความเข้าใจและการตีความหมาย รวมทั้งความรู้สึกที่มีต่อการประเมินนั้นจะแตกต่างกันไปในนักเรียนแต่ละคน คณะผู้วิจัยทำการศึกษาจากกรณีศึกษา จำนวน 13 ราย โดยสัมภาษณ์อาจารย์และนักศึกษาทำการศึกษาจากเอกสาร และการสังเกต กรณีศึกษาทั้งหมดนี้จะครอบคลุมการประเมินหลายวิธีตั้งแต่การให้ทำโครงการวิจัยส่วนบุคคล การนำเสนอปากเปล่า การประเมินจากการให้ทำงานเป็นกลุ่ม การเปิดหนังสือสอบ การนำเสนอด้วยโปสเตอร์ และการประเมินโดยเพิ่มคะแนน ลักษณะการประเมินนั้นมีทั้งการประเมินตนเองของนักเรียน และการประเมินโดยบุคคลอื่น เวลาที่ใช้ในการประเมินนั้นมีตั้งแต่ใช้เวลาไม่นานจนถึงนานจะเป็นการสัมภาษณ์ทั้งในลักษณะเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล สัมภาษณ์ทั้งมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยการจัดกลุ่มของเนื้อหาที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ก่อนที่จะให้ความหมาย ผู้วิเคราะห์จะมีการอภิปรายกันก่อน และพยายามหาเหตุการณ์ที่ได้จากการสัมภาษณ์ ยืนยันความเข้าใจการวิเคราะห์ข้อมูลทำโดยการจำแนกประเภทและจะทำให้เสร็จ ทีละคน ก่อนการวิเคราะห์รวมในการศึกษานี้ได้มุ่งศึกษาถึงความเหมือนและความแตกต่างในมุมมองของนักเรียนที่มีต่อการประเมิน โดยวิเคราะห์ 2 ระดับ คือ วิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างความตั้งใจของผู้สอนในการใช้วิธีการประเมินแบบใหม่ กับข่าวสารที่ผู้เรียนได้รับว่าเขาควรจะเรียนอะไร และเรียนอย่างไรเพื่อจะให้บรรลุถึงข้อกำหนดที่มีในวิธีการประเมินนั้น ๆ และทำการวิเคราะห์เป็นรายบุคคลที่มุ่งตรวจสอบว่าในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลนั้นมีความแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไรในประเด็นการเกิดแรงจูงใจ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประเมินและผู้ถูกประเมิน และวิธีการที่ใช้ในการเรียน ผลการวิเคราะห์ในประเด็นแรกนั้นพบว่า นักศึกษาแสดงถึงการรับรู้ว่าการประเมินแบบใหม่เหล่านี้กระตุ้นให้นักศึกษาทำงานด้วยวิธีที่แตกต่างจากที่เคยทำการประเมินแบบใหม่ทำให้มองเห็นถึงธรรมชาติของการเรียนรู้ที่แตกต่างจากเดิมซึ่งตรงกับ ความตั้งใจของอาจารย์ผู้ทำการประเมินสำหรับประเด็นที่สองที่มีการวิเคราะห์ใน 3 ประเด็น

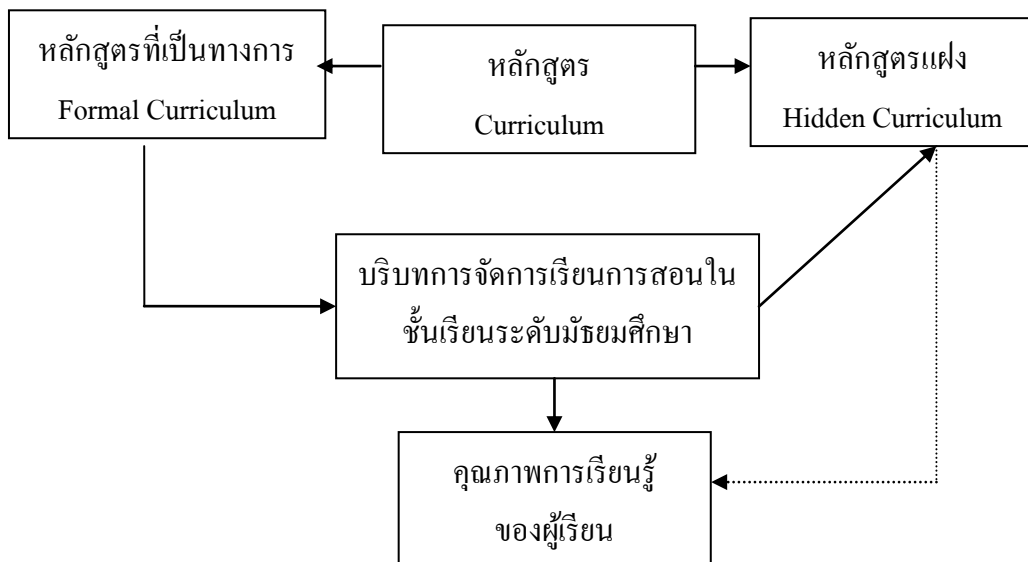
ย่อนั้นพบว่ามีความแตกต่างในเรื่อง “แรงจูงใจ” ตัวอย่างเช่น นักศึกษาคนหนึ่งให้ความเห็นในการทำข้อสอบแบบเลือกตอบ ว่ารู้สึกมีแรงกระตุ้นภายนอกที่จะมาช่วยตนเองกระตุ้นมากขึ้น แต่อีกคนมีความรู้สึกว่าการทำข้อสอบแบบนี้เหมือนกับว่าเป็นกลุ่มของการตรวจสอบความรับผิดชอบ และมีความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัวมากกว่าเป็นแรงกระตุ้นทางบวก นักศึกษาทั้งคู่รู้สึกเหมือน กันว่า การทำข้อสอบแบบเลือกตอบ (MCQ) นั้น จะต้องรู้ครอบคลุมในเนื้อหาวิชา มากขึ้นกว่าการตอบแบบเรียงความอย่างที่เคยทำแต่ทั้งคู่แปลความหมายและความรู้สึกต่างกัน ซึ่งเป็นไปได้เนื่อง จากการศึกษาผู้เฝ้าระวังว่าการที่ตนเองเข้ามาเรียนที่มหาวิทยาลัยนั้น เพราะมีความต้องการ ที่จะใช้ชีวิตแบบสนุกสนาน ในขณะที่นักเรียนคนแรกนั้นเป็นผู้ที่มีแรงกระตุ้นภายในในการเรียนอยู่แล้วสำหรับประเด็นย่อยเรื่อง “ความสำคัญสำหรับผู้ประเมินและผู้ถูกประเมิน” ครั้งนั้นเป็นการศึกษาจากโครงการทบทวนความรู้ เป็นรายบุคคล ที่นักศึกษาจะต้องทำการประเมินตนเองจากการพบอาจารย์ในแต่ละครั้ง นักศึกษาทุกคนมีความเห็นสอดคล้องกันในการรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทอาจารย์จากการเป็นผู้ตัดสินทั้งหมดมาเป็นผู้ให้คำปรึกษาและทำงานร่วมกันกับนักศึกษา สำหรับการแปลความหมายของนักศึกษาแต่ละคนจะมีลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น นักศึกษาบางคนจะมีความชอบมากกว่าหากได้รับการบอกอาจารย์ว่าต้องทำอะไร บางคนมองว่าเป็นกลไกในการจัดประเภท เนื่องจากมีความกังวลว่าตนเองจะถูกประเมิน โดยอาจารย์ว่ามีความสามารถต่ำกว่ามาตรฐาน นักศึกษาบางคนมองว่าเป็นการเรียนรู้อัตโนมัติที่จะเป็น “นักเรียนแบบอย่าง” (Model Student) จะพยายามฝึกพฤติกรรมที่คิดว่าจะทำให้อาจารย์พอใจพยายามทำให้อาจารย์เห็นว่าตนเองเป็นดังที่อาจารย์คาดหวังไว้ เป็นต้น ประเด็นย่อยประเด็นสุดท้ายคือเรื่อง “วิธีการที่ใช้ในการเรียน” ประเด็นนี้เป็นการศึกษาเรื่องการเปิดหนังสือสอบ ซึ่งอาจารย์ต้องการให้นักศึกษาใช้ความเข้าใจในการสอบมากกว่าการสะสมความรู้และเทกลับออกมาตอนสอบซึ่งก็หมายถึงการท่องจำนั่นเอง นอกจาก นั้นยังต้องการให้นักศึกษาได้อ่านหนังสือมากขึ้นด้วย ในการวิเคราะห์ระดับแรกนั้น นักศึกษามีความเข้าใจตรงกับอาจารย์ว่าเป็นการทดสอบที่ไม่ต้องท่องจำเป็นการสอบที่นักศึกษาจะต้องมีการเรียนรู้ที่ดีกว่าเดิมและต้องรู้มากกว่าความรู้ที่ได้จากการสอนของอาจารย์ส่วนในเรื่องการให้ความหมายของนักศึกษาแต่ละคนนั้น มีบางคนบอกว่าชอบการสอบวิธีนี้แต่รู้สึกว่ามีกังวลมากขึ้นว่าจะสับสนกับเรื่องที่ไม่ใช่วิชาที่สอบ นักศึกษาบางคนก็บอกว่าตัวเองไม่ได้เปิดหนังสืออยู่ดี เนื่องจากยังติดอิทธิพลการปิดหนังสือสอบอยู่ และยังมีกังวลว่าหากต้องใช้ข้อมูลที่ไม่ได้จำหรือจำไม่ได้แล้วจะแก้ปัญหาอย่างไร และเพื่อความมั่นใจจึงยังคงเตรียมตัวสอบด้วยการท่องอยู่เหมือนเดิม

ตระหนักในความหมายที่ซ่อนแฝงอยู่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับพื้นหลังของแต่ละคน ซึ่งทำให้แต่ละคนสร้างหลักสูตรแฝงของตนเองขึ้นซึ่งอาจเหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้

สรุปว่า จากงานวิจัยต่างประเทศที่มีการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรแฝง หลักสูตรแฝงนั้นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนที่แฝงเร้นอยู่ในบริบทต่าง ๆ แล้วแต่ผู้เรียนจะรับรู้และผ่านการตีความของแต่ละบุคคล

กรอบแนวคิดการวิจัย

หลักสูตรในสถานศึกษาแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ หลักสูตรที่เป็นทางการในที่นี่จะยึดหลักสูตรแกนกลาง ปี 2551 และหลักสูตรที่ไม่เป็นทางการในที่นี่จะกล่าวถึงหลักสูตรแฝง ซึ่งยังไม่มีการศึกษาจากนักศึกษามากนักเนื่องจากหลักสูตรแฝงจะมีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนในระยะยาว และเมื่อหลักสูตรที่เป็นทางการถูกใช้ในบริบทของการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาเพื่อส่งผลถึงคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ในขณะเดียวกันก็ได้เกิดหลักสูตรแฝงขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีหรือไม่กับการเรียนรู้นั้นย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของนักเรียน ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาหลักสูตรแฝงในบริบทการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา เพื่อเสริมสร้างคุณภาพการเรียนรู้ที่ดี และประโยชน์ต่อการพัฒนานักเรียนต่อไป แสดงตาม แผนภูมิที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย